چیرۆکی " گەشتی کوردستان" ئاوێنەی بەشێک لە مێژووی کورد.. هۆشیارجەمال

چیرۆکی" گەشتی کوردستان" لە نوسینی " گەلاوێژخان"ە و لە دووتوێی (١٠٤) لاپەڕەدا نووسراوە، کە شوێنی ڕووداوەکان باشوری کوردستان و وڵاتی سویدە و ژیانی چەند خێزانێکی پەنابەر دەبێتە خوڵقێنەری ڕووداوەکانی ناو چیرۆکە کاتی نووسینی چیرۆکە قۆناغێکی هەستیار و پڕ ئازارە ئەویش ساڵی (1996)ی زایینییە، کە تاکی کورد لەگەڵ گەڕانەوە بۆ ئەو کاتانە شەڕی نەگریسی ناوخۆی بیردەکەوێتەوە.

هەموو گەلە زیندووەکانی جیهان مێژوویان هەیە و تۆماری ڕابردوویان لە لایەن مێژوو نووسانەوە نووسراوەتەوە، لە تەنیشت نووسینەوەی مێژوودا لە زاری مێژوونووسەوە، نووسەران و شاعیرانی تریش هەوڵیانداوە ژانەرەکانی ئەدەب وەک (چیرۆک، ڕۆمان، شیعر) بەکاربهێنن بۆ کارکردن لە نێو مێژوودا.

چیرۆکی "گەشتی کوردستان" بەکارهێنانی ژانەرێکی ئەدەبییە لە پێناو گەڕانەوە قۆناغێکی مێژووی نەتەوەی کورد کە زمانی گێڕانەوەکە زیاتر لە دید و بۆچوونی هاووڵاتیانی ئاساییە کە چۆن دەڕواننە سیاسەت و دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و لێکەوتەکانی شەڕی ناوخۆ لە باشوری کوردستان.

ڕووداوەکان لە سەرەتاوە لە وڵاتی سوید دەستپێدەکات کاتێک کە دوو خێزانی کورد تاراوگەیان بۆ ژیان بەسەربردن هەڵبژاردووە ، لە پێناو مافی مانەوەشدا لە وڵاتی سوید وتوویانە لە ستەمی دەسەڵاتی بەعس ڕامانکردووە، بەڵام لە ڕاستدا هیچ کات ئەو خێزانانە بەشداری هیچ کارێکی سیاسیان نەکردوە و هیچ ئازار و ماندووبوونێکیان نەدیوە، ژیانی تاراوگەشیان ئەو خەیاڵانەی بۆیان کردوە لە ژیانێکی خۆش وانەبووە، بەڵکو لە پێناو پەیداکردنی بژێوی ژیانیان هەموو کارێکی سەختیان کردوە، لەبەرامبەردا زۆرینەی خەڵکی کوردستان کە لە ژێر دەسەڵاتی بەعسی دیکتاتۆردا جینۆساید دەکرا و بە هەموو شێوەیەک دەچەوسێنرایەوە و زمان و کلتوری دەسڕایەوە، لە دوای ڕووخانی دەسەڵاتی بەعس لە کوردستان ئازارەکانی بەردەوام بوو. چونکە شەڕی ناوخۆی نێوان هەردوو پارتی دەسەڵاتدار هەموو کوردستانی گرتەوە و هاووڵاتیانیش زۆرترین قوربانی بوون.

دوو خێزانە کوردەکەی تاراوگە کە بۆ سەردان دەگەڕێنەوە کوردستان

ساتەوەختی شەڕی ناوخۆی نێوان هەردوو پارتی دەسەڵاتدار (یەکێتی و پارتی)ە، لەبەرەوە نووسەر لە زمانی کارەکتەرەکانەوە کە گفتوگۆی ئاسایی شەوان دەکەن دەکەوێتە باسکردنی ئازارەکانی تاک بە تاکی کوردستان کە حیزبەکان لە جیاتی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان زۆرترین پارەی بەردەستیان بە شەڕی نەگریسی ناوخۆ تەرخانکردوە، و دەزگا خێرخوازییەکانی جیهانیش تاڕادەیەک هەوڵی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان دەکەن.

ژیانی سەختی هەژاری و نەداری هاوڵاتیان و کاسبوون بە دەنگی فیشەکی شەڕی ناوخۆ مەشکی تاک بە تاکی باشوری داگیرکردووە. هەر بۆیە کاتێک کە ئەم چیرۆکە دەخوێنیتەوە تێدەگەیت کە ئەو شەڕە ماڵ وێرانکەرە چۆن تاوەکو ئێستاش کاریگەری خۆی بە جێهێشتووە، لەسەر هەموو هاوڵاتییەک چۆن هاوڵاتی یەک نیشتمان دووچاری دابەشبوون و لەتبوون بووە لە هەموو ڕوویەکەوە.
هەردوو خێزانە کوردەکەی تاراوگە هەتا لە سویدن کە بەهۆی ئازارەکانی نەتەوەی کوردە وە مافی مانەوەیان پێدراوە، بەڵام ڕێگایان نەداوە هیچ کات مناڵەکانیان نزیکی سیاسەت بکەونەوە و دژی بەشداریکردنی هەر چالاکییەک بوون لە پێناو گەلی کوردیشدا بێت، هەتا لە کوردستانیش کە بە گەشت گەڕابوونەوە هەرکات باسی سیاسەت بکرایە ئەوان سەریان ئازاری هەبوو بەو باسانە و خۆیان لە دوور دەخستەوە.
بەڵام ئیتر ئەم جۆرە پەروەردەکردنی مناڵە و ژیان بەسەربردنە تا ماوەیەک کاریگەری هەبوو، کاتێکی کە دووبارە کوردستانیان جێهێشتەوە کچ و کوڕە گەنجەکانی هەردوو خێزانەکە لەگەڵ گەڕانەوە بۆ تاراوگە بەچوونیان گەڕابوو بە نەتەوەکەیان و سیاسەت هەربۆیە بەژداری خۆپیشاندانێکیان کرد کە لە پێناو مافی چەند هاوڵاتییەکی کورد دا ڕێکخرابوو، وە پۆلیس دەستگیریان دەکات و دواتر سەرکۆنە دەکرێن لە لایەن باوکیانەوە، بەڵام ئیتر ئەو پەروەردە خراپەی باوکەکان شکستی هێنا و دیواری پۆڵاینی ڕووخا، کچ و کوڕەکان دایک و باوکیان ئاگادارکردنەوە کە ژیان کردن جۆری تریشی هەیە، تەنها پارە پەیداکردن و سەرکز کردن نیە لە گۆشەیەکی نیشتمانەکەت یان تاراوگە، بەڵکو ژیان کردن هەڵوێست و بەرگری کردنە لە زمان و نەتەوە و کلتوری خۆت، ململانێیە لە پێناو مانەوەی نەتەوەکەت نەک مانەوە لە پێناو ژیانێکی کاتی و دروستکردنی نەوەیەکی نابەرپرس، کە نیشتمان و زمان و نەتەوەی خۆی بە کەم بزانێت ، یاخود لە ژێر ناوی تر و دروستکردنی مەترسی وەهمی هەموو بەرپرسیارێتیەی نەتەوەی خۆی لە دەستبدات.

دەق و رەخنە.. د. عەبـــــدوڵڵا رەحمان

ساڵەكان ماندوون و گۆرانی نیوه گوتراون
دیوانەكەم لەلایەك دادەنێم و داوا له خودا دەكەم
ئەو چاكەیەم لەگەڵدا بكات
له ڕۆژی لەدایكبوونم كۆچ و باربم
دارهبازهی بۆنخۆشیشم بەرز بكرێتەوه ناو ڕووناكییەكی بەهێز
ئەفسوونێك خەمڵیوه و میوەكان كۆ دەكەمەوه
لاباڵێكی مێش له خۆشاویان نقووم دەكەم
دەستم به سینگەوه گرت و هەڵمبڕی و هەڵمدا
هەواڵی بای جەنگی ناو چیاكانم پرسی
بۆنی پیس و ناقۆڵای لوولەی تفەنگم بۆ هات
خۆشی له خۆم
ڕازی كەروێشكێكم نەشكاندووه
مێشێكیشم لەكەدار نەكردووه
قاچێكم له ڕۆخی كەوتنەخوارەوه داكەوتووه
ئەنگوستیلەی حیكمەتیش
له پەنجەم بەخ□ بەره و دەڵێت
ئەمشەو بەیان زوو دێ و زیاتر له جارێك بسووتێ
دەڵێی یەكەمجاره ژیان چەترم لەسەر هەڵدەدا
دنیا سەرەتایه و ساڵەكانیش پێڕەوكەن
شیعرزادەیەكی به خانەكانی خودا ڕەنگاوڕەنگ بووم
بەناو خەڵكدا تێپەڕیم
ویستم دوا وشەیان لێ وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
ڕوخسارەكان گرمۆڵه ببوون
مردنیش بەردەوام ڕووی دەدا
بیرم له ئاسمانی به باران كردبووەوه و هاتبووم
گوللەی گیربوو له زمانیان دەربهێنم
كوورەی ئەتۆمیش
وەك دەمی بوڕكانێكی دامركاو دابخەم
تەم ڕێگاكانی گەمارۆ دابوو

نارنجێك بووم
باران له دار بەریدامەوه ناو چاڵی گوللەیەك
چێڵێكی عۆل و حەپۆل دەمخوات
نوێژی ئەستێران چاوەكانی خەڵك تاریكن
تاریكایی جیهانیشم ل□ پێشه
پێویسته من ئارام بم
شیعر ئەندازەی ئازارەكانی زەوی و بیرەوەری شوێنپێكان
كردوومت به خوێنی پشتی خۆت
له گۆڕستانی شادمانیی ئاوێتەی خاكم كه
پێشەكیم بۆ كتێبی خوداوەندان
درەختی بنەماڵەی شیعر
به ژوور سەرمەوه شەرحی حاڵه
له پەلكی یەكەمدا
كه تەختەڕەشی ڕەوانبێژییه بنووسن ئاوێنه گەورەكه
له پەلكی دووەمیشدا پەیكەری سەركرده
دەڵێی یەكەمجارمه چاو بەرز دەكەمەوه ناو ڕووناكییەكی بەهێز
له ئەستێرەیەكی نزیك ورد دەبمەوه
بێپەروایی هاتوچوونی بڵاچه
ئەو كاته نەرمەی ماوه بۆ سبەینێ
هەڵقوڵانی ناخێك كوشتیان وریابوو نەمرد
بیركردنەوه لەو ئازایانەی دەبنه سرووشی پێشبینی
له یەكەم ئومێددا گەشەدەكەن
له دوا ئومێدیش دەمێننەوه
بەم شێوەیه له لەشێكدا ڕەنگ و ڕووم كرایەوه
زەوی به هێمای پەنجه گەرم بوو
ڕەش و سپی ڕەنگی تەواون و له چاڵی گوللەیەك
ڕستی بینینیان تێكپەڕی
مەترسیی دڕندەی تاهەتاییان تێپەڕاند
شیعر كردنی به یەكەم ئومێد
ئومێدی دووەمیش هێشتان ڕوخساری پیشان نەداوین
پاراو و ئاشكرا له خوێنمدا
هەناسەیان لەسەرخۆ خواردەوه
ئەوەیان بینی كه دەیانەوێ

* * ▪

ڕووناكییەكی مایەوەی ناو قۆزاخه
كۆمەڵێك دەستنووسی تەواونەكراوی دامێ

به تاسەوه ڕاما و فەرموو تەواویان بکه
له ساکاریی توانیم بەم جۆره بژیم
باران بەر له بارینی
کۆپلەیەکی له دەستنووسەکەی پێیداهاتبوومەوه
هەڵبژارد بۆ هەڵەچنی
له ماتەمی بلیمەتان بگەڕێوه
خانەی شاکارەکانی خودا ڕژاوەته خانەکانتەوه
خوێنت بەرەو سووربوون دەڕوا و ڕاڕایی پاك دەکاتەوه
دەشزانم لەناو چاڵی گوللەدا دەبێ قەڵەمکێشی
خاڵی سەر ڕوومەتی هەوری ڕێبوار بکێشم
بەو گۆزەیەش بگەم که سکاڵای له جامەکان دەکرد
گای وروژاو به نووکه قۆچێك تووڕی دابووه لاڕێ
* * ▪
بۆنی هێلکەی ڕووخۆشی ناو هێلانه
دەکەم و ختووکەی ترووکانی دەدەم
باڵنده له واتا ڕووت نا بێتەوه و دەکەوێتە باڵەپڕژێ
سوپاس بۆ خودا کەروێشك گۆشتخۆرنەبوو
ئەگەر پەنجەم لەسەر کاغەز
ڕاوی له گۆمی لێڵ کرد
لێ دەگەڕێم مشکی دز بیخوا
چاوەڕوانیی و بێزارییم کەمتر دەبن
دەشمەوێ خەونەکانم زوو بگرم
نەوەك سەریان لەبن باڵی شکاوی
نائومێدیی بنێن و لە دەستم دەرچن
* * ▪
قتووی دەرمانەکانم لەسەر پشتی ئەسپی
نیگا گوڵاو دانا
سروودی مەستان له حاڵیان پرسیم
پێم له عارد خشاند و له میانەی دوو خەون
بووم به ڕووەکخۆر
باڵندەش بەهەوام پەڕوباڵیان گرت
وێنەی منن ڕژاون□ تە باخچە گشتییەکان
بە سینگی ئارامەوە هەناسە دەخۆنەوە
ل□ □وداوی لەدایکبوونم ڕازیم
* * ▪
شیعرەکانم دڵسۆزمن و ژیانی لەوه باشتر ناژین
داواشم له خاڵبەندی کردووه واز له ڕاوەدوونانی ڕسته بێنێت

ئێستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومێدی نەترسم و بشزانم هەوێنی ئاسوودەیی نامێنێت
** .
لەناو گەرمەی خەونێکدا ئەو ڕازەم دەستنیشان کرد
گۆڵستانی شادمانییم لە گوندەکەمە
ڕوخسارە لە یادکراوەکان و باڵندە تێیدا بەخێ بەردەن
دار قەڵەمتێزەکان تەواو دەنگی منن
وەك برووسکە زیندوون
وەرن کلیلی دەرگای باخم
لێ وەرگرن گڵۆپی تێدا دەپشکوێ
دنیا تێ ناتوانی تێبگەی جارێ زۆر منداڵی
چەك و فەنەر و پەڵەمووچ دادەنێم و وچانێك
شتێکی سادە ڕوودەدا
وندەبم و شوێنەکەم پێنازانن
ژیان دەپارێزم و سەیری ئەو دەستانە دەکەم
کە گوشیومن بۆ تەوقە
لە گەڵەکێشمەوە لەخەم دەڕوانم
بوومەتە گۆی زەوی بە چواردەوری هەموواندا دەسووڕێمەوە
تاج و ئەڵماسی واقوڕمانێکی هەمیشەیین
مانگ دەبینم دەژی
ئەسپی کێوی یەکەم گزنگ
دەخاتە سەرپشتی و دەتە سەرەتای ڕێگا
دەپرسێ خودا ئاسمانی بۆ باڵندە یان فڕۆکە ڕۆشنکردووە
شیعریش نقێمی ئەنگوستیلێ ڕۆشندەکا تەوە
هەنگاوی ورچی عەل و حەپەلی پێ تێك دەدا
تشرینی دووەمی 2018 هەولێر

خودگێڕانەوە:

ئەو وێنانەی تەمەن، کە شیعر دەیگێڕێتەوە
لە دەقی: (18/11/1965) سەباح رەنجدەردا

ژیاننامە یەکێکە لە هونەرە هەرە گرینگ و زراڤەکانی مێژووی مرۆڤایەتی، کە بەهۆیەوە ئەزموونگەلێك لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە دەگوازرێتەوە. مرۆڤ لەناو چوارچێوەی چیرۆك و رۆمانگەلێك دەژیت هەر لە چرکەی یەکەمی لەدایکبوونەوە تا کۆتا چرکەی ژیانی کۆمەڵێك ڕووداو و بەسەرهات و کارەکتەری جۆراوجۆر ژیانی هەڵدەسووڕێنن، ڕەنگە خۆی بەشێکی دروستکەری ئەوان بێت و ڕەنگیشە

ئەوان بەشێکی دروستکەری خودی خۆی بن. گرینگ ئەو لەو فەزایە دەژیت و گەشە دەکات و هۆش و هزری فراوان دەبن و دەکرێنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو فەزایە تا رادەی داخران تایبەتییە و هەست و نەستەکانی مرۆڤ لەخۆ دەگرن، کە ئەو هەست و نەستانە تەواو کەسییە و بەهیچ شێوەیەک ئەوی دی درکی پێ ناکات و ئاگاداری نییە. بۆیە کاتێک کەسێک لە ژیانیدا هەوڵێکی مرۆڤایەتی داوە و بەشێکی گرینگی ژیانی خۆی بۆ تەرخان کردووە. ئەو شەنوکەو و چرکەکانی کات و شوێنەکەی لەناو دڵ و دەروونی خۆی حەشار داوە، ئەمە سەرەڕای ئەوەش لە هەر کردەوەیەك، جا ئەو کردەوەیە دەستەجەمعی و کۆمەڵ و ئاشکراش بێت، نهێنیگەلێك هەن کە تەنیا پەیوەستە بە کەسەکانەوە، هەموو ئەوانە دەکرێ لە چوارچێوەی هونەرێکدا ئاشکرا بکرێن و تەواوی مرۆڤەکانی دیکەش بەشداری پێ بکرێت کە ئەویش ژیاننامەیە. لێرەشدا ژیاننامە ئەو کەناڵە گرینگە دەبێت کە ئەزموونی مرۆڤەکان دەگوازێتەوە و بەشداری مرۆڤەکان لە رووداو و بەسەرهاتەکان مسۆگەر دەکات. کەواتە ژیاننامە هونەرێکی گرینگە و لە وڵاتانی پێشکەوتووی هزری و رۆشنبیری لەزووەوە لە گرینگی ژیاننامەی زاناو داناکانیان گەیشتوون و بایەخێکی بۆ وێنەیان پێداوە، بەڵام لە مێژووی کورددا زۆر درێنگ ئەو هونەرە بایەخی بەدیار کەوت و رووی تێکرا. بێگومان هەموو ئەو زانا و شاعیر و نووسەر و کەسایەتییە کوردانەی کە لەکۆندا بە حاڵ بەرهەمێك و نووسینێکیان بەدەست دەکەوێت و ساغ دەکرێتەوە، ئەوا ئەگەر هونەری ژیاننامە رەواجی هەبووایە و ژیاننامەی خۆیان نووسیبا، نەك هەر بەرهەمەکەیان بەڵکو قۆناغە مێژوویەکەش لە گەلێك رووەوە رووناك دەبوویەوە.

دیارە ژیاننامە وەکو زاراوەیەك باسکردنی ژیانی کەسێکە و لەناوەرۆکی زاراوەکەوە مانای خۆی بەتەواوەتی خستۆتەوو، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کەسایەتییەك چیرۆکی ژیانی خۆی بگێڕێتەوە، دیارە لێرەدا ژیاننامە یەکسان دەبێت بە خود، واتە خود دەبێتە سەنتەری گێڕانەوەو بەهۆیەوە تەواوی هێڵەکانی دیکەی گێڕانەوە دەکەونە خزمەتی خودەوە. خود دەسەڵاتی تەواوی بەسەر دەقەکە دەبێت و ئاراستەی لایەنە و رەهەندەکانی دەکات. لەگەڵ ئەوەشدا کاتێك ئەو دەقە شیعر دەبێت، گێڕانەوەی خود ئاڵۆزی و تەمومژ دەکەوێتەوە، بەحوکمی ئەوەی کە شیعر سۆز و خەیاڵێکی فراوان لەخۆ دەگرێت و بەهۆیەوە ماناکان بە ئاسانی خۆیان نادەن بەدەستەوە. سەرەڕای ئەمانەش ئەوەی لە گێڕانەوەی ژیاننامە تاوەکو ئێستا بەرچاو کەوتووە ئەوەیە کە کەسێك تەواوی بەسەرهاتەکانی خودی خۆی لە ئەزمونی ژیانکردنی باس بکات و بە ئەوی دیکەی بگەیەنێت. ((واتا مێژووی ژیانی تاك و چۆنیەتیی هەڵسوکەوتی لەناو خەڵکدا، هەروەها

گێڕانەوەی ڕووداو بەسەرهاتی ژیانی تاکێکە، یان دووبارە ژیانەوەی مرۆڤە لەسەر ڕووی لاپەڕەکاندا)) (نیعمە قەرەنی، 2012:16). ئەو بەسەرهاتانە تەواوی لایەنەکانی کۆمەڵگە لەخۆ دەگرێت کە لە ڕوانگەی خودەوە دەگێڕدرێنەوە. بەڵام کاتێك ئەو خودە شاعیر بێت و شیعر وەکو دەقێك هەڵدەبژێرێت بۆ ئەو بابەتە، مەسەلەکە جیاواز دەکەوێتەوە. لێرەدا مەرج نییە هەموو ئەزموونی ژیان و وردەکاری بەسەرهاتەکانی بەدوایەکدا ریز بکات و بیانگێڕێتەوە، بەڵکو بە سوود وەرگرتن لە تەکینکی شیعر و ئیحای شیعری ڕەنگە تەنیا خاڵێك وەربگرێت و خودییەتی خۆی تێیدا باس بکات، ئیدی لەو خاڵەوە ئاشنای گۆشەنیگای کەسی شاعیر دەبین بەرانبەر بە مرۆڤ و ژیان و کۆمەڵگەوە. بەو واتایەی شاعیر لە باسکردنی خودی خۆی شیعرییەتێك بەکار دەهێنێت کە لە زمانی پەخشان و گێڕانەوەی ئاسایی بۆ دوور دەبێت.

کەواتە ژیاننامە لە دووتۆیی خودەوە سەرچاوە دەگرێت و هەڵدەقوڵێت، بەو واتایەی کردەوەکانی خود دەبنە جێگەی بایەخ و گێڕانەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە خود کردەوەکانی خۆی دووبارە دەژیێنێتەوە، بێگومان لەمبارەیەوە پێویستی بە هزر هەیە بۆ ئەوەی ڕێکیان بخاتەوە، کاتێك دیکارت کۆجیتۆیە بەناوبانگەکەی خۆی راگەیاند (من بیر دەکەمەوە، کەواتە من هەم) ئەوا هەوڵیدا چالاکییەکان هزرو کردەوەکانی ژیانی مرۆڤایەتی یەکگرتوو بکات و باسیان بکات، بەڵام هێزی ئەو کارەی بەخشییە هزر و بیرکردنەوەو بە سەرچاوەی چالاکییە ژیانییەکانی لەقەڵەم دا، لەبەرانبەردا (مین دی بیران) دژی ئەو بۆچوونە کۆجیتۆکەی خۆی دەربڕی (من دەیکەم، کەواتە من هەم) کردەوەی کردە سەر مەشق و بەپێش هزری خست، وەکو ئەوەی بیەوێت بڵێت کە کردەوە، نەك هزر سەنتەر و بناغەی ژیانی ئەو مرۆڤەیە کە خاوەنی هیچ نییە، جگە لەوەی کار بکات و بەرگری بنوێنێت و بەهۆیەوە لە جیهانی دەرەوەدا خۆی تۆمار بکات. لەمبارەیەوە (د. زەکەریا ئیبراهیم) پێیوایە لێرەدا مەسەلە هەڵبژاردن لەنێوان هزر و کردەوەدا نییە، بەقەد ئەوەی کە هزر و کردەوە دوو بنچینەی گرینگی ژیانن و هەڵبژاردنیش تەنیا لەنێوان ئەوەیە کە کردەوەیەك لەهزرێکی خراپە و کردەوەیەکی دیکەش لە هزرێکی چاکەخواز دێتە کایەوە (د. عبدالعزیز شرف،1998: 1) کەواتە خود لە دوو تۆیی هزر و کردەوەدا خۆی دەینووسێتەوەو دووبارە لەسەر رووی لاپەڕەکاندا ژیان دروست دەکاتەوە:

لەمەشدا هزری خود داینەمۆی کردەوەکانییەتی و ئەو ئەزموونەی کە لە چوارچێوەی دەقێکی شیعریدا دەیخاتە ڕوو یەکانگیرێکە لەنێوان هزر و

کردەوەدا. بەدیوێکی دیکەشدا دەکرێت لە دایکبوونی ئەو دەقە شیعرییەش بە کردەوەیەکی دیکەی هزری خودی شاعیرەکە لە قەڵەم بدەین و بازنەیەکی سووڕاوەی هاوکێشەی هزر و کردەوە دروست بکەین.

بێگومان خود نووسینەوە یەکێکە لە جۆر و لکەکانی ژیاننامە، بەو پێیەی ژیاننامە چەند جۆرێکی هەیە لەوانەش:

1ـ ژیاننامەی گشتی: لەو جۆرە ژیاننامەیەدا نووسەر ژیانی کۆمەڵە کەسێك کە خۆی دەستنیشانی کردوون دەنووسێتەوە.

2ـ ژیاننامەی تایبەتی: ئەو ژیاننامەیە تەنیا بە دەوری یەك کەس دەخولێتەوەو هەموو بابەتی ژیاننامەکە تایبەتە بە کەسێکی دیاریکراو، کە ئەمەشیان دوو لکی لێ دەبێتەوە:

أـ ژیاننامەی خودی، یان خود نووسینەوە، کە نووسەر رووداو و بەسەرهاتەکانی ژیانی دەگێڕێتەوە.

ب ـ ژیاننامەی بابەتی: کە نووسەر رووداو و بەسەرهاتی کەسێکی دیکە دەنووسێتەوە (نیعمە قەرەنی،2012 :17).

بابەتی سەرەکی ئێمە خود نووسینەوەیە کە لکێکە لە ژیاننامەی تایبەتی، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە تاك چەقی گێڕانەوە دروست دەکات و هەوڵ دەدات ئەزموونی خۆی بۆ کەسانی دەورووبەری بگوازێتەوە. مەبەست لەم گوازتنەوەیە ئەگەرچی بەنەمرکردنی خودە لە کۆی ژیاندا، لە هەمانکاتیشدا سوودگەیاندنە بە کۆی هەڵوێست و بینین و رامانەکانی بۆ ئەوەی دەورووبەر لەناخی بگەن و بیخوێننەوە.

بێگومان خودنووسینەوە پەیوەستە بە گێڕانەوە، چونکە گێڕانەوە زەمینەسازییەکی گەورە دەکات بۆ ئەوەی خود بتوانێت گوزارشت لە خۆی و لە گشت ئەزموون و جیهانبینی بکات. بەهۆی ئەمەشەوە ژیانی وەکو چیرۆکێك بەرجەستە دەکات و لە دووتوێی ژانرێکەوە دەیخاتەڕوو، بەو واتایەی کە ((چیرۆکی ژیانی ـ یان چیرۆکێك لە چرکەیەکی ژیانیدا ـ لە کۆمەڵێك پێشنیاز پێکنەهاتووە، کە بۆ هەڵبژاردن بشێت، بەڵکو دروستکراوە بەو پێیەی کە گێڕانەوەیە، ئەمەش کۆمەڵێك ڕێوشوێن دەچەسپێنێت، کە لەگەڵ پێداویستییەکانی گێڕانەوە بگونجێت، هەروەها دەبێت لەگەڵ ـ ئەوەی رووداوە ـ بۆ تاك، یان ئەوەی کە تاك بیری دەکەوێتەوە بەو پێیەی رووداوە، بگونجێت)) (جینز بروکمبیر و دونال کربو،2015: 53). بەمشێوەیە خود نووسینەوە، یان ژیاننامەی خودی لەرێگەی گێڕانەوە دەچێتە ناو بازنەی دەربڕین و لەوێوە زەمینەی خۆڕاگەیاندن دەدۆزێتەوە. ئەمەش پەیوەندییەکی پتەو بە ژانرەکانی ئەدەب دروست دەکات و ئەدەب دەبێتە ئەو مینبەرەی کە تاکەکان خودی خۆیان تێدا دەدۆزنەوەو ئەزموون و رامان و بینینەکانیان تێیدا بە ئەوانی دی دەگەیەنن، یەکێك لەو هۆکارانەش کە وا دەکات تاك، بەتایبەتیش نووسەر و شاعیر ئەزموون و رامان و بیرکردنەوە و

هەستەکانی ناوەوەی خۆی لەڕێگای ئەزموونەکانی ژیانییەوە بە ئەوانی دی بگەیەنێت، ئەوەیە کە ((ئارەزووی هەمیشەییە بۆ نەمربوونی خودی خۆی، ئەو ئارەزووش لە کاتێکدا کە هەست بە جیاوازی و جیاکاری خۆی دەکات، دەگەشێتەوەو دەگاتە ئەوپەڕی لوتکەی دەربڕین، لەو حاڵەتەشدا هەستێکی بەهێز لەلای دروست دەبێت، کە ئەو مرۆڤێکە شایەنی مانەوەیە و ئارەزووی بە نەمربوونیشی زیاتر هەڵدەکشێ، بەتایبەتیش لەو حاڵەتانەی کە هەست دەکات بە هەر هۆیەك لە هۆکارەکان لە مەرگ نزیك بۆتەوە)) (تهانی عبدالفتاح شاکر، 2002: 25)، لێرەشدا نووسەر و شاعیران هەست بە نەمانی جەستەیی خۆیان دەکەن و پێش ئەوەی مەرگ زەفەریان پێ ببات، هەوڵ دەدەن لەڕێگای گێڕانەوەی بوون و ئاوەڵاکردنی خودی خۆیان، پێش وەختە نەمری بەدەست بهێنن و ئەوان دەست لە مەرگ بوەشێنن و زەفەری پێ ببن.

خود گێڕانەوە مێژوویەکی کۆنی هەیە. لە مێژوودا گەلێك دەق هەبووە کە ژیاننامەی خودیان وەکو بنچینە وەرگرتووەو تێیدا کەسێك لەبارەی ژیانی خۆیەوە دواوە و ئەزموون و بیرکردنەوەکانی خستۆتەڕوو. بەدرێژایی مێژووش نووسەرو شاعیران پەنایان بۆ خودنووسینەوە و خود گێڕانەوە بردووە، بەهۆی ئەم حاڵەتەشەوە گەلێك شێوەی جیاواز بۆ خود نووسینەوەو گێڕانەوەی ئەزموون و ڕامان و بیرکردنەوەکانی نووسەران هاتۆتەکایەوە. ئەم جیاوازییانە و لێکەوتەکانیان لە لایەن (د. معجب الزهرانی)ییەوە لە سێ ئاڕاستەی سەرەکیدا کورت کراونەتەوە:

ـ ئاراستەی یەکەم: نووسەرو شاعیر خود نووسینەوە و گێڕانەوەی بەسەرهاتەکانی ژیان و ڕامان و بیرکردنەوەکان وەکو ئامرازێك بۆ راگەیاندن و پرتستۆکردن و ئاشکراکردنی تاوانەکانی توندوتیژی دەسەڵاتی ستەمکار بۆ کائینی تاك بەکارهێناوە. ئەمەش لەڕێگای بوێری نووسینێك کە خود لە پێگەی قوربانییەوە بۆ پێگەی مرۆڤێکی ئازاد و چالاك و بەرگریکار لەدژ هەموو جۆرە زوڵم و ستەمێك دەگۆڕێت.

ـ ئاراستەی دووەم: نووسەر لەڕێگای خود نووسینەوە هەوڵ دەدات بەو پەڕی ئازادی و بابەتییەوە دووبارە ئەزموونەکانی ژیانی کەسی خۆی پێك بهێنێتەوە. لێرەشدا ئامانج لە خود گێڕانەوە ڕووبەڕووبوونەوەی دەسەڵاتی ستەمکار، یان کۆمەڵگە نییە، بەڵکو قووڵکردنەوەی تێگەیشتنی مەرجە تایبەتی و گشتییەکانی ژیانە کە هۆشیاری خود پێك دەهێنێت .

ـ ئاراستەی سێیەم: نووسەر خود نووسین وەکو شێوەیەك بەکاردەهێنێت بۆ داڕشتنەوەی ئەزموونە جۆراوجۆرەکانی ژیانی لە روانگەیەکی خۆشی و ئاهەنگگێڕانەوە. کە بەهۆیەوە ئازارەکانی خود لە ڕێگای فێربوون

و هۆشیارییەوە بەدیار دەکەوێت، لەڕێگای جوانییەکانی ژیان و پەیوەندییە گەرموگوڕییەکانی نووسەر کە لە وێستگەیەکی تایبەتی تەمەنی تێیدا ژیاوە (د. معجب الزهرانی، 2009: 97) .
ئەم ئاڕاستانەی خود گێڕانەوە بواری گوزارشت کردنیان لە ژانرە ئەدەبییەکانی وەکو چیرۆك و ڕۆماندا باشتر دەڕەخسێت، ئەمەش بەهۆی ئەو پانتاییە فراوانەی کە ئەم ژانرانە لەخۆیان گرتووە، وەلێ ئەوە بە مانای ئەوە نایەت کە ژانرەکانی دیکە نەتوانن خودنووسین لەخۆ بگرن، بەتایبەتیش شیعر کە هەر لەگەڵ بوونی مرۆڤەوە خەون و ئاوات و هەستەکانی مرۆڤی دەربڕیوەو بەشێکی گرینگی لە ژیانی خودی مرۆڤەکانی پێکهێناوە. بە واتایەکی دیکە شیعر ئەوەندە پەیوەستە بەخود کە تا ئەو ڕادەیەی قووڵایی خودی مرۆڤەکان دەردەبڕێت و لەگەڵ خودی مرۆڤەکاندا شەنوکەو دەکات. هەر لەبەر ئەمەشە شیعر وابەستەی خودە و خودی مرۆڤ ئاوێنەی شیعر پێکدەهێنێت. بۆیە خودنووسین لەگەڵ شیعردا مامەڵەیەکی تایبەتی دەوێت، کە بتوانێت هەموو بیرکردنەوەو ڕامان و بینینەکانی مرۆڤ لەخۆ بگرێت. لەم روانگەیەوە شاعیران لە هەموو کەسێك زیاتر وابەستەی خودی خۆیان و ژیانی تایبەتی خۆیانن، ئەو ژیانەی کە ناوەوەیان دروست دەکات و هەمیشە لە کەسانی دیکەیان جیا دەکاتەوە. بەم پێیەش شاعیر لە دەقەکانیدا نمایشی خودی خۆی بە چڕی دەکات و هەوڵ دەدات خودی خۆیان پیشانی ئەوی دی بدات.
سەرەڕای ئەوەی پێکهاتە و تەکنیکی شیعر چڕو کورت و پوختە و لە چەند وشەیەکدا دەگیرسێتەوە، کە ئەمەش بواری کەمتر بە شاعیر دەدات خودی خۆی نمایش بکات، بۆیە دەکرێت شیعر پانتاییەکی داخراو بێت بۆ خودنووسین، بەو واتایەی شاعیران لە دەقەکانیاندا بە کەمترین وشە دەبێت بینین و ڕامانەکانی خۆیان باس بکەن، ئەمەش وا دەکات لەژیانی خۆیاندا لێرە و لەوێ چەند وێستگەیەکی گرینگ و کاریگەر هەڵبژێرن و بەپێی تەکنیکی نووسینی شیعر ئەو ئەزموونەی ژیانیان باس بکەن، لەبەر ئەوە قورسترین خودنووسین، ئەو خودنووسینانەن کە بە شیعر ژیاننامە و ئەزموونی خۆیان دەگێڕنەوە.
ئەو تەکنیك و ئامرازانەی لەدەست شاعیر دا هەیە، بۆ خودنووسین، ڕەنگە زۆر کەم و دیاریکراو بێت لە چاو ئەو تەکنیك و ئامرازانەی بەدەست چیرۆکنووس و ڕۆماننووسانەوە هەن، بۆیە گەلێك لە شاعیران لەڕێگای بیرەوەری پەخشانئامێز ئەزموونی ژیانیان دەگێڕنەوە. ئەوانەی کە بەشیعر ئەزموونی ژیانیان دەگێڕنەوە هەمیشە ژمارەیان کەمترە، چونکە باڵادەستی و شارەزاییەکی زۆری پێویستە، سەرەڕای ئەوەش شاعیر دەبێت بە تەواوی زاڵ بێت بەسەر دەقەکەی و تەکنیکی گێڕانەوە تێکەڵی تەکنیکی شیعر بکات، کە ئەمەش کارێکی قورسە و

بەهەموو کەسێك ناکرێت. لەبەر ئەوە دەقی شیعری خودنووسین، دەقێکی ئاڵۆز و تێکچڕژاوە، چونکە لە یەك کاتدا هونەرەکانی گێڕانەوەو تەکینکەکانی شیعر لە بۆتەی یەك دەقدا کۆدەکاتەوە. شاعیر دەبێت جیا لەباسکردنی چەند وێستگەیەکی ژیانی، لەهەمانکاتیشدا ئاگاداری تەکنیکەکانی شیعر بێت و لێیان لا نەدات.

لەم چوارچێوەیەدا (سەباح ڕەنجدەر) دەقێکی شیعری بۆ بەشێك لەوێستگەکانی ژیانی تەرخان دەکات و لە چوارچێوەی هونەری شیعری و هونەرەکانی گێڕانەوە، خودنووسین بە جێ دەگەیەنێت. لەم دەقەدا ناونیشان کە (18/11/1965)ە. ناونیشانێکی سەرنج ڕاکێشە، چونکە ناونیشانی دەقەکە پیت و وشە نییە، بەڵکو ژمارەیە– ئەو ژمارەیەش کاریگەری لەسەر وەرگرتنی دەقەکە هەیە، چونکە بەکارهێنانی ژمارە بۆ ناونیشان خۆی لە خۆیدا جۆرێك لە تەمومژ و ئاڵۆزی هەڵدەگرێت. لەهەمان کاتیشدا کۆمەڵێك پرسیاری لەهەناوی خۆیدا هەڵدەگرێت و خوێنەر عەوداڵی ئەوە دەکات بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێت. ئەگەر لە ڕوانگەیەکی مێژوویش لە بەکارهێنانی ژمارە لەناو ئەدەبیاتدا وردبینەوە. دەبینین کە ژمارە ڕۆڵی خۆی لە ناو ئەدەبیاتدا گێڕاوەو لە گەلێك دەقدا پەنای بۆ بردراوە، بەتایبەتیش لە ئەفسانەدا ژمارە کاریگەری و قورسایی خۆی هەیە، هەر بۆ نموونە ژمارە (7) لە ئەفسانەکاندا خاوەن هێزێکی تایبەت و سیحراوییە و کۆدێکە بۆ گەلێك شت بەکاردەهێنرێت و چارەنووس دەخوێنێتەوە. بۆیە بەکارهێنانی ژمارە لەلایەن (ڕەنجدەر) بۆ ئەو دەقە هەڕەمەکی و لە خۆوە نەبووە، بەڵکو مەبەست و ئامانجێکی دیاریکراوی هەبووە. پێش هەموو شتێك ئەو ژمارانە هەر ژمارەی ئاسایی نین، بەڵکو مێژوون، واتە :دەلالەتە لە کات، کاتەکە پێکهاتووە لە ڕۆژ و مانگ و ساڵ. کەواتە: لێرەدا ناونیشان سێ پارچەی کاتی کۆکردۆتەوەو ئاماژەی بە سێ کاتی جیاواز داوە، کە ئەمەش لە خۆیدا قورسایی و پێگەیەك بە ناونیشانەکە دەبەخشێت و دەرگای گومان و پرسیارگەلێك دەکاتەوە کە خوێنەر وا لێ دەکات هەڵوەستەی لەبەرانبەردا بکات و خۆی پەیوەستی دەقەکە بکات و بەدوای وەڵامدا بگەڕێت. دیارە ناونیشان کلیلی کردنەوەی دەرگای دەقە و بەهۆی ناونیشانەوە دەتوانین بچینە ناو کۆشك و تەلاری دەقەوە. ناونیشان یەکەم پارچەی دەقە کە بەرکەوتەی ڕاستەوخۆی لەگەڵ خوێنەر دروست دەکات. بۆیە تا ناونیشان بەهێز و ئامانجدار بێت ئەوەندە بەرکەوتەکەی بەهێزتر دەبێت و زیاتر خوێنەر گیرۆدەی خۆی دەکات. ئەگەر بەوردی لەناونیشان وردبینەوە، دەلالەتە بۆ ڕۆژێکی ساڵ. واتە: قورسایی ناونیشانەکە لە ڕۆژێکدا کۆکراوەتەوە. چونکە کاتێك بەروارێك بەم شێوەیە دەنووسرێت، زیاتر مەبەست لە ڕۆژەکەیە، بە بێ ئەوەی مانگ و ساڵەکەش فەرامۆش بکرێن. بەڵام

قورسایی رووداوەکە زیاتر لەو رۆژەدا کۆبۆتەوە و نووسەر ئەگەرچی مەبەستی ساڵ و مانگیشە، بەڵام دیارە رۆژەکەش لەهەمووان گرینگتر بووە. بە وردبوونەوەو خوێندنەوەی ناوەرۆکەکەی زیاتر لەمەبەست و ئامانجی شاعیر دەگەین کە بۆچی ئەو بەروارەی کردۆتە ناونیشانی دەقەکەی، چونکە ناونیشانێکی وەها راستەوخۆ هیچ تێگەیشتنێك و کۆدێك نادەت بەدەستەوە، وەلێ کاتێك پەیوەستی دەکەین بە ناوەرۆکێکییەوە، ئەوا یەکسەر ئامانج و مەبەستی ئاشکرا دەبێت. بەتایبەتیش کە ناوەرۆکی دەقەکە خود گێڕانەوەیە، واتە: گێڕانەوەی ژیانی رابردووی شاعیرە، ئەمەش واتای ئەوە دەگەیەنێت ژیاننامەی شاعیر دەبێتە چەقی پێکهێنانی دەقەکە، بۆیە شاعیر بەرواری لەدایکبوونی خۆی، راستەوخۆ دەکاتە ناونیشانی دەقەکە. کەواتە ئەو ژمارانە ئاماژە بە رووداوێك دەکەن، ئەویش رووداوی لەدایکبوون و هاتنە سەر تەختی شانۆی ژیانی شاعیرە. لێرەدا خوێنەر یەکڕاست لە ناونیشانەوە بەرکەوتەی لەگەڵ خودگێڕانەوە دەبێت و رووداوێکی گەورە کە لە دایکبوونی شاعیرە دەبێتە سەرەتای دەستپێکی ئەو خود گێڕانەوەیە، بەدیوێکی دیکەدا شاعیر تەنانەت سوودی لە ناونیشانیش بینیوە بۆ گێڕانەوەی ژیاننامەکەی. کەواتە: ناونیشان سەرەڕای ئەوەی کاتە و ئاماژە بە پارچەکانی کات دەکات، لەناوەرۆکیشدا ئاماژە بۆ رووداو دەکات، کە ئەویش رووداوی لە دایکبوونی خودی شاعیر خۆیەتی. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ناونیشان وەسف، یان ستایش نەبووە، بەڵکو بەشێك بووە لە خودگێڕانەوەی ژیانی شاعیرەکە خۆی. ئەمەش بەهێزی بۆ دەقەکە دروست کردووە و خوێنەری راکێشاوە بۆ ئەوەی هەوڵ بدات بزانێت لەو بەروارە چی روویداوە .

بەتایبەتیش شاعیر لە دەستپێکی دەقەکەیدا ئاماژەکانی راستەوخۆ بە ناونیشانەوە بەستاوەتەوە، دەستپێکی هەر دەقێکیش گرینگی و بایەخی هونەری خۆی هەیە، چونکە دەستپێك زەمینەخۆشکەرێکە تاوەکو خوێنەران بتوانن بە ئاسانی و بە بێ زۆر لە خۆکردن بچنە ناو دەقەکەوە. دەستپێك وەکو هونەرێك ستراتیژ و رایەڵەکانی گشتی دەقەکە دروست دەکات، لەوێوە نووسەر هەوڵ دەدات کرۆکی بابەتەکەی بۆ خوێنەران ئاشکرا بکات. چەند دەستپێك بەهێز و سەرنج راکێش بێت، ئەوەندە دەقەکە بەهێز دەبێت و خوێنەر کەمەندکێش دەکات بۆ ئەوەی بچێتە ناوەرۆکی دەقەکەوەو بەردەوام بێت لەسەر خوێندنەوەی دەقەکە. ئەگەر سەیری دەستپێکی ئەو دەقەش بکەین کە بەمشێوەیە دەست پێ دەکات:

ساڵەکان ماندوون و گۆرانی نیوە گوتراون
دیوانەکەم لەلایەك دادەنێم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەڵدا بکات

لە ڕۆژی لەدایکبوونم کێچ و باربم (سەرەتا وشە بوو: 3)

دەبینین ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە ناونیشانەوە، بەواتایەکی دیکە ناونیشان بەردەوامی بە خۆی دەدات و لە دەستپێکدا هێڵە سەرەکییەکانی دادەڕێژێتەوە. خود گێڕانەوە، یان ژیاننامەی خودی پەیوەستە بە کاتەوە و بەواتای گێڕانەوەی کاتی ڕابردوو دەگەیەنێت. کەواتە ماددەی خامی خودگێڕانەوە کاتە، ئەو کاتەشە کە بڕبڕەی پشتی دەقی ژیاننامەیی پێکدەهێنێت، ئەو ئاماژەیە لە دەستپێکدا بەڕوونی بەدیار دەکەوێت و یەکەم وشەی دەقەکە بە (ساڵەکان) دەست پێ دەکات. ساڵەکان، واتە: کۆی گشتی ئەو کاتانەی کە شاعیر تێیدا ژیاوە، بەم شێوەیە هەر لە یەکەم وشەی دەستپێکدا شاعیر ستراتیژ و ڕێگای بینینی بۆ خوێنەران ڕۆشن کردۆتەوە کە دەقەکە ژیاننامەییە و باس لە ساڵانی ڕابردووی ژیانی دەکات. ئەو روون کردەوەو ناسینەی کە شاعیر ویستوویەتی لە دەستپێکدا خوێنەرانی پێ ئاشنا بکات بەوە دەستی پێکردووە (ساڵەکان ماندوون و گۆرانی نیوە گوتراون) واتە قورسایی دەستپێك کاتە، ئەو کاتەی کە شاعیر لەناویدا ژیاوەو لە ئێستا کۆتایی هاتووە و شاعیر هەوڵ دەدات لە ڕێگەی دەقەوە دووبارە بچێتەوە ناو ئەو ژیانە ڕابردووەو زیندووی بکاتەوە. لە هەمانکاتیشدا لە ڕێگەی ئەو دێڕەی یەکەمەوە ئاماژە بەو هەموو نەهامەتیی و ناخۆشییە دەدات کە لەناو ژیانیدا ئەزموونی کردووە و ساڵەکان ماندوون بە واتای هیلاکی و ناخۆشی ڕووداوەکانی تەمەنی شاعیر دێت و لەوێوە شاعیر کە ئێستا لە ژیاندا ماوە گەلێك ئاوات و ئارەزووی هەبووەو بەشێکیان بەزیندوویی مردوون و بەشێکیان ڕەنگە تا نیوە جێبەجێ کرابن، گۆرانی نیوە گوتراون دەلالەتێکە کە هێشتا شاعیر لە ژیاندا ماوەو هەوڵی بەدیهێنانی خەون و ئاواتەکانی دەدات. لەم دێڕەوە ڕاستەوخۆ ناونیشان و دەستپێك لەناو بۆتەی یەك ستراتیژدا تێکەڵ دەبن و خودگێڕانەوە ڕەنگڕێژ دەکەن.

دیوانێکەم لەلایەك دادەنێم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەڵدا بکات
لە ڕۆژی لەدایکبوونم کێچ و باربم (سەرەتا وشە بوو: 3)

هەر لە دەستپێکدا شاعیر پێناسەی خۆی و کارو پیشەی خۆی دەکات و دەستەواژەی دیوانەکەم لەلایەك دادەنێم ئەوە دەسەلمێنێت کە شاعیر بوون پیشەکەیەتی و لەو ڕێگەیەوە شاعیر بەشێکی گرینگ لە ژیانی خۆی بۆ وەرگر ئاشکرا دەکات و هەوڵ دەدات لە پیشەی شاعیری خۆی دوور بکەوێتەوە، بۆ ئەوەی بتوانێت ژیاننامەی خودی خۆی دوور لە کاریگەری و کارتێکردنەکانی شاعیربوونی بگێڕێتەوە، بۆیە ئاماژە بە

ڕۆژی لە دایکبوونی خۆی دەکات و لەگەڵ ناونیشانی دەقەکە ڕێک دەکەوێتەوە کە ڕووداوی لە دایکبوونی خۆیەتی، دووبارە لێرەدا ناونیشان و دەستپێك تێکدەئاڵێن و ستراتیژییەتی دەق دادەڕێژن. لەو دەستپێکیدا شاعیر ساتی لە دایکبوونی زۆر بە روونی لەڕێگای ناونیشانی دەقەوە دیاریکردووە. لەهەمانکاتیشدا بە دەستەواژەیەك ژیانی خۆی کورت و پوخت کردۆتەوە کە دەڵێت (لە ڕۆژی لێدایکبوونم کۆچ و باربم) بۆ واتای ئەوەی کە ژیانێکی تژی لە ناخۆشی و نەهامەتی هەبووە، کۆچ و بار پێچەوانەی نیشتەجێییە، ئەوی یەکەمیان بارێکی ناسەقامگیر و ناچەسپیوەو کە هەمیشە لە گۆڕاندایە، وەلێ ئەوەی دووەمیان بارێکی چەسپاوەو سەقامگیرە کە گۆڕانی زۆر سست و لەسەر خۆیە. بۆیە دەبینین لە دەستپێکدا شاعیر هەم ڕۆژی لە دایکبوونی خۆی دیاری دەکات و هەمیش ڕۆژگاری ژیانی خۆی باس دەکات.
بێگومان هەر کەسێك لە دایك بێت، دەشمرێت، واتە: هەموو سەرەتایەك، کۆتاییەکی هەیە، بۆیە شاعیر هەر لەو دەستپێکێدا سەرەڕای ئەوەی دووبارە جەخت لەسەر ناجۆری ژیانی دەکاتەوە، ئارەزووی مردنێکی باشتر لە چاو ژیانی دەکات، کاتێك دەڵێت: (دارەبازەی بۆنخۆشیشم بەرز بکرێتەوە ناو ڕووناکییێکی بێهێز) دارە بازە وەکو کۆدێکە کە شاعیر بۆ مەرگی بەکارهێناوە، دەکرێت لێرەدا پرسیاری ئەوەش بکەین کە بۆ راستەوخۆ (مردن، مەرگ) ئەو وشانەی بەکارنەهێناوە، دیارە بوونی دارەبازە هێشتا جەستەی کەسەکە لەناو ژیاندا ماوەو نەچۆتە ژێر گڵ، لەکاتێکدا مردن و مەرگ هەموو شتێکی بڕاندۆتەوە و کۆتایی هاتووە، چونکە شاعیر هێشتا لە ژیاندا ماوە دارەبازە ئەو هیوایەیێ کە هێشتا بە جەستەش بێت لە ژیاندا دەمێنێتەوەو ئارەزووی ئەوە دەکات بە ڕووناکی بگات و لەو شەوە تاریکەکی ژیانی رزگاری ببێت.
دەقی شیعری دەقێکی هێمادار و پڕ لە رەمزو کۆدە و رستەکانی کورت و پوختن، بۆیە بۆ باسکردنی بابەتێکی وەکو ژیاننامە، قورسە بتوانرێت تەواوی وردەکارییەکانی ڕۆژانەی ژیان و بەسەرهاتەکانی تێدا تۆمار بکرێت. لەبەر ئەوە شاعیر بە ناچاری بەشێك لەوێستگە گرینگەکانی ژیانی هەڵبژاردووە، ئەو وێستگانەی کاریگەری و کارتێکردنێکی قووڵیان لەسەر ئەو و کۆمەڵگەکەی هەبووەو رامان و بینینەکانی ئەویان گۆڕیوەو هەستەکانیان خەملاندووە. لەبەر ئەوە شاعیر پەنای بۆ (وێنە چیرۆك) بردووەو هەوڵی داوە لەڕێگای وێنە جۆراجۆرەکانی ژیانییەوە بەشێك لە هەڵوێست و تێڕوانییەکانی خۆی باس بکات، لە یەکێك لەو وێستگانەی ژیانی و لە ڕێگای وێنە چیرۆکێکەوە باس لە نەهەماتییەکانی شەڕی ناوخۆ دەکات:

هەواڵی بای جەنگی ناو چیاکانم پرسی

بۆنی پیس و ناقۆڵای لوولەی تفەنگم بۆ هات
خۆشی لە خۆم
ڕازی کەروێشکێکم نەشکاندووە
مێشێکیشم لەکەدار نەکردووە (سەرەتا وشە بوو: 4)

لێرەدا شاعیر ژیانی خۆی لەناو چوارچێوەی شەڕی نەگریسی ناوخۆیی دەگێڕێتەوە، بێگومان لەگەڵ هەڵدانەوەی ئەو لاپەڕە ڕەشانەی مێژووش، هەڵوێستی شاعیر لەبەرانبەر ئەو کارە نەگریسەیە روون و ئاشکرایە و بەتوندی دژی ئەو کارەیە و بە بۆنێکی پیس لە مێژووی نەتەوەکەی و لە مێژووی خودی خۆی دایدەنێت. پرسینی هەواڵی جەنگ بەو مانایە دێت کە شاعیر روانین و بیرکردنەوەی ئەوەیە ئەو جەنگە لەبەرانبەر دوژمن ئەنجام بدرێت، بەڵام بە داخەوە برایەکان دەستیان چۆتە خوێنی یەکتر، ئیدی رووبارێك خوێن رێچکەی کردووەو بەدەستی یەکترییەوە وشك نابێت و بەردەوام لە رەوکردندایە. ئەو کارە قێزەونە مرۆڤ فێری ئەوە دەکات کە هەمیشە توندڕەو و تاوانبار بێت و لە هەموو بەهایەکی مرۆڤایەتی ببەخشرێت. شاعیر خۆی لەگەڵ ئەو جۆرە مرۆڤانە بەراورد دەکات، لەوێنەیەکی شیعریدا ئەوە روون دەکاتەوە کە ئەو تەنانەت رازی کەروێشك و مێشکیشی لەکەدار نەکردووە، چ جا لەوەی کە مرۆڤێك خەڵتانی خوێن بکات. ئازارەکانی ئەو شەڕە نەگریسەی برایەکانی چیا، ئەوەندە بەسۆیە شاعیر لەدوای خۆ ناساندن و چەسپاندنی رۆژی لە دایکبوونی یەکڕاست دەچێتە سەر ئەو بابەتە، ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت کە کاریگەری و کارتێکردنێکی گەورەی لەسەر دەروونی شاعیر دروست کردووە، هەڵبژاردنی وەها بابەتێك بۆ ئەوەی وەکو یەکەم وێستگەی ژیانی شاعیر ئەو روون دەکاتەوە کە خودی شاعیر لەژێر کاریگەری ئەو مێژووە سوور و رەشەوە گۆڕاوەو کەوتۆتە ناو بارودۆخێکی دیکەوە. بارودۆخێك ئێش و ئازارێکی بۆ وێنەی لەگەڵ دروست کردووەو ناخی شاعیری هەژاندووە. هەر لەبەر ئەوەشە شاعیر باسی منداڵی خۆی ناگێڕێتەوە وەکو وێستگەی سەرەتا، چونکە منداڵی جیهانی بێ تاوانی و پەپوولەییە، بەڵکو جیهانی دڕندە و خوێن ڕشتن دەکاتە سەرەتا. بەدیوێکی دیکەدا شاعیر دەیەوێت پێمان بڵێت ئەو شەڕە نەگریسانەی برایانی چیا منداڵی ئێمەیان کوشت و هەرگیز مرۆڤی کورد نەیتوانیوە قۆناغی منداڵی بژیت و خەون و جوانییەکانی ئەو قۆناغە بکاتە ملوانکەی هەڵگرتنی بۆ تەمەنەکانی دیکە، بەڵکو ئەو جەنگە ملوانکەیەکی لەملی مرۆڤی کورد داناوە کە بەخوێنی برایەکەی خۆی دروست کراوە. شاعیر تەنیا بە نیشاندانی وێرانەی خودی خۆی وەکو لێکەوتەی شەڕی براکوژی ناوەستێت، بەڵکو وێرانەی خەڵك ومیللەتەکەشی وێنا کردووەو پیشانی

داوه:

بەناو خەڵكدا ت□پ□□□یم
ویستم دوا وشەیان لێ وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
ڕوخسارەكان گرمۆڵه ببوون
مردنیش بەردەوام ڕووی دەدا
بیرم له ئاسمانی به باران كردبووەوه و هاتبووم
گوللەی گیربوو له زمانیان دەربه□□نم
كوورەی ئەتۆمیش
وەك دەمی بوڕكانێكی دامركاو دابخەم (سه‌ره‌تا وشه بوو: 4)

باروودۆخی خهڵك وه‌كو ده‌رئه‌نجامی شهڕی نه‌گریسی ناوخۆ گه‌لێك دژوار بووه‌و شاعیر له‌خودی خۆیه‌وه خودی ئه‌وانی دیكه‌مان بۆ روون ده‌كاته‌وه له چه‌ند وێنه‌یه‌كی شیعریدا كه زیاتر په‌نای ب□ ه□□ما خه‌مبار و دڵته‌نگییه‌كان بردووه، هه‌وڵیداوه ئه‌و باروودۆخه وێنا بكات و رووخساری مرۆڤی سه‌رده‌می شهڕی برایانی چیا و مردنه به‌رده‌وامه‌كان پیشان بدات. له‌هه‌مانكاتیشدا ههڵوێستەكان دژی ئه‌و شه□□ه روون ده‌كاته‌وه ده‌سته‌واژه‌ی گولله‌ی گیربوو له زمانیان گوزارشتی له‌و باوردۆخه كردووه كه ده‌سه□□ات هه‌میشه به گولله وه□□امی داواكاری و داخوازییه‌كانی جه‌ماوه‌ره‌كه‌ی{ داوه‌ته‌وه و هه‌وڵی ده‌مكوتكردنی هه‌موو ده‌نگێكی نا□□ازیی داوە. سه‌ره□□ای ئه‌وه‌ش خودی شاعیر هه‌وڵی ئه‌وه‌ی داوه ئه‌و شه□□ه كه وه‌كو كووره‌یه‌كی ئه‌تۆمه دابخات و تا هه‌تا دابمركێته‌وه‌و خهڵكی له‌ده‌ستی رزگاریان ببێت. شاعیر كاتێك له خودی خۆیه‌وه ده‌چێته ناو جه‌ماوه‌ره‌وەو له‌وێشه‌وه وێنه‌كه گه‌وره ده‌كاته‌وه‌و وێنای جیهانی سه‌رده‌می ژیانی خۆشی ده‌كاته‌وه:

تاریكایی جیهانیشم ل□ پێشه
پێویسته من ئارام بم
شیعر ئەندازەی ئازارەكانی زەوی و بیرەوەری شوێنپێكان
كردوومت به خوێنی پشتی خۆت
له گۆڕستانی شادمانیی ئاوێتەی خاكم كه
(سه‌ره‌تا وشه بوو: 5)

شاعیر باروودۆخی سه‌رده‌می ژیانی ده‌خاتهڕوو كه ئه‌ویش وه‌كو خودی خۆی و نیشتمانه‌كه‌ی تاریكه، به□□ام ئه‌و تاریكیانه جیاوازن، تاریكی خودی خۆی، تاریكایی مرۆڤێكه به دیدێكی شاعیرییه‌وه پێی ناوه‌ته جیهان و ده‌یه‌وێت بوونی خۆی له‌و جیهانه‌دا بچه‌سپێنێت، تاریكایی نیشتمانیش له ژێر چه‌پۆكی داگیركاری و شهڕی برایانی چیادا نقووم بووه، وه‌لێ تاریكایی جیهان له بێده‌نگی و بێ ههڵوێستی به‌رانبه‌ر به نه‌ته‌وه‌كه‌ی

و خوێنڕشتنی مرۆڤەکانەوە سەرچاوەی گرتووە واتە: تاریکی جیهان چەند قاتی تاریکی خودی خۆی و نیشتمانەکەی قورسترە، چونکە هەموو ئەوانەی لە ژیانی خۆی و خەڵکیدا روو دەدەن لە ئەنجامی بێ هەڵوێستی و بێدەنگی جیهانی دەرەوەیە. بۆیە شاعیر لە ئاست ئەو زوڵمە گەورانەوە داوای ئارامی لە خودی خۆی دەکات و ڕێگای شیعر هەڵدەبژێریت، بۆ ئەوەی پەیام و رامانەکانی بە ئەوانی دیکە بگەیەنێت. ئازارەکانی زەوی و بیرەوەری شوێن و مرۆڤەکان، خودی کەسەکە دەکەنە شاعیر و شاعیر شیعر دەکاتە خوێنی خۆی. بەو واتایەی چۆن مرۆڤ بێ خوێن توانای ژیانی نییە، شاعیریش بەبێ شیعر توانای ژیانی نییە. کەواتە: شیعر دەبێتە یەکێك لە نەریتە ڕۆژانەییەکانی شاعیر و هەمیشە بەهۆی شیعرەوە دەژیت. لەم وێستگەی ژیانیدا شاعیر لە دوای باسکردنی شەڕی برایانی چیا، وێستگەیەکی دیکەی گرینگی هەڵبژاردووە بۆ باسکردن، ئەویش بوون بە شاعیر و خووگرتن بە شیعرەوە بووە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت شاعیر بۆ دەربازبوون لەو باوردۆخە ناهەموارە پەنای بۆ ئەدەب و شیعر هێناوەو ئەو ڕێگەیەی بە باشترین ڕێگە هەڵبژاردووە و ئێمەی لە بەرانبەر ئێم هاوکێشەیەدا وەستاندووە، کە ئەویش شەڕی براکوژی بەرانبەر بە شیعر.

ئەم هاوکێشە ژیانی سەرەتایی شاعیری پێکهێناوە و هەوڵیداوە لە چەند وێنەیەکی شیعری و بە چەند وێستگەیەك لە خود گێڕانەوەدا روونیان بکاتەوە. لەو هاوکێشەیەدا شاعیر دوای ئازارێکی زۆر لەدەست لێکەوتەکانی شەڕەوە، ئەو هەمیشە لەبەری شیعر بووە و ئەوی هەڵبژاردووە. شاعیر سەرکەوتووانە شیعری وێناکردووە بەوەی کە دەربازبوونە لە نەهامەتییەکانی شەڕ. لەهەمانکاتیشدا ژیانی لەنێوان دوو بژاردە داناوە کە یەکێکیان شیعرەو پێچەوانەی دۆخی شەڕە و هەڵبژاردنی ئەو دوو دۆخەشی بۆ مرۆڤەکان بەجێهێشتووە، ئەو خۆی لەو خود گێڕانەوەیە ئاماژەی بە چاکەی هەڵبژاردنی خودی خۆی بۆ شیعر کردووە و هەوڵیشی داوە خەڵك لەوە بکات کە ژیان بە هۆی شیعرەوە دروست دەبێت و لەڕێگای شیعرهوە پردی خۆشنوودی دروست دەبێت و بەختەوەری فەراهەم دەکرێت. شاعیر روونتر ئەو هاوکێشەیە روون دەکاتەوە:

کە تەخت□□شی ڕەوانبێژییە بنووسن ئاوێنە گەورەکه
لە پەلکی دووەمیشدا پەیکەری سەرکردە
(سەرەتا وشە بوو: 5)

لێرەدا شیعری بە تەختەڕەشی ژیان وێناکردووە، هەموو کەسێك کە شیعری هەڵبژارد دەتوانێت خودی خۆی بنووسێتەوەو ئازادانە بڕیار لە

ژیانی خۆی بدات و بوێرانە بیرکردنەوەکانی بەیان بکات و بڵێتە ئەو ئاوێنە گەورەیەی کە هەموو کەسێك خۆی تێدا ببینێتەوە. لەبەرانبەر هەڵبژاردنی شەڕ، پەیکەری سەرکردەیەك هەڵدەبژێرێت کە ئەو بڕیار لەسەر ژیانت و بیرکردنەوەو خواردن و خواردنەوەت دەدات و دواجاریش بە بڕیاری ئەو دەبێت بمریت و خوێنت لە کاسەیەکدا پێشکێشی بکەیت. ئەمە چوارچێوەیەك بووە کە شاعیر تێیدا ژیاوەو پێگەیوە:

بەم شێوەیە له لەشێکدا ڕەنگ و ڕووم کرایەوە
زەوی بە هەڵمای پێنجە گەرم بوو
ڕەش و سپی ڕەنگی تەواون و له چاڵی گوللەیێك
هەستی بینینیان تێکپەڕی
مەترسیی دڕندەی تاهەتاییان تێپەڕاند
شیعر کردنی بە یەکەم ئومێد
ئومێدی دووەمیش هێشتان ڕوخساری پیشان نەداوین
(سەرەتا وشە بوو: 6)

شاعیر لەناو ئەو بارودۆخەدا دروست بووەو رەنگ و رووی کراوەتەوە، لەناو ئەو هاوکێشەیەی شەڕو شیعردا ژیاوە کە شاعیر بە ڕەشوسپی وێنای کردووە، لەنێوانیشاندا شاعیر رووی لە سپییەکە کردووە و شیعری کردۆتەوە ئارامی خودی خۆی و بە یەکەم ئومێدی داناوەو لەوێوە چاوی لە هیواکانی دیکە گرتووە کە هێشتا ماون رووخساریان پیشان بدەن و ئارەزوو و ئاواتەکانی شاعیر بەدی بهێنن.
لەبەشێکی دیکەی گێڕانەوەکەیدا شاعیر ئاماژە بە ئەزموونی شیعرنووسینی خۆی دەدات و ڕێوشوێنی نووسینی شیعر و کەشی ناوەوەی خودی خۆی باس دەکات:
ڕووناکییەکی مایەوەی ناو قەزاخە
کۆمەڵێك دەستنووسی تەواونەکراوی دامێ
بە تاسەوە ڕاما و فەرمووی تەواویان بکە
لە ساکاریی توانیم بەم جۆرە بژیم
باران بەر لە بارینی
کۆپلەیەکی لە دەستنووسەکەی پێیداهاتبوومەوە
هەڵمبژارد بۆ هەڵڕەچنی
لە ماتەمی بلیمەتان بگەڕێوە
خانەی شاکارەکانی خودا ڕژاوەتە خانەکانتەوە
(سەرەتا وشە بوو: 7)

شاعیر هێزی نووسینی شیعری بۆ ئەو رووناکییە گەڕاندۆتەوە کە دژ بەو تاریکییەی دەدات کە خۆی و نیشتمان و جیهانەکەی گرتووە، ئەو

ڕووناکییە دەبێتە هەوێنی شیعر و دەستنووسەکانی ژیانی پێ دەبەخشێت و داوای لێ دەکات تەواوی بکات، ئەو جۆرە ژیانەی شاعیر وای کردووە هەمیشە بۆ شیعر بژیت و لە ڕووناکیدا بمێنێتەوە، تاوەکو بەرەو مەنزڵگای ئەوین و خۆشنوودی بڕوات و لەگەڵ خۆیدا وشیارییەکی درەوشاوە بهێنێتەکایەوە کە بەهۆیەوە وەکو بارانێك هەڵەچنی کردەوەکانی ژیانی پێ بکات:

ئەگەر پەنجەم لەسەر کاغەز
ڕاوی لە گەمی لێڵ کرد
لێ دەگەڕێم مشکی دز بیخوا
چاوەڕوانیی و بێزارییم کەمتر دەبن
دەشمەوێ خەونەکانم زوو بگرم
نەوەك سەریان لەبن باڵی شکاوی
نائومێدیی بنێن و لە دەستم دەرچن
(سەرەتا وشە بوو: 7-8)

ئەو چونکە مەبەستی هێنانەکایەی دنیایەکی دیکە و هۆشیاربوونەوەیەکی درەوشانەوەی گەرەکە، بۆیە هەرگیز بیر لە خیانەتکردن لە شیعر و وشەو ڕستەکان ناکاتەوە، کاتێکیش لە ڕۆژگاردا گەر دووچاری جۆرێك لەو ناڕاستگۆییە بووە، بوێرانە دان بەوەدا دەنێت کە هەموو نووسینەکانی دەکاتە خۆراکی مشکێکی دز و لێ بێبەری دەبێت. شاعیر چونکە لەناخی خۆیدا هەڵگری کۆمەڵێك پرەنسیپ و بیروباوەڕە هەرگیز بیر لەوە ناکاتەوە لە وشە و ڕستەکان جیا ببێتەوە ڕێچکەیەکی دیکە هەڵبژێرێت، هەر لەبەر ئەمەش خاوەن ئومێدێکی گەورەیە بە ژیان و دەیەوێت بە زووترین کات خەونەکانی بەدی بهێنێت.

شیعرەکانم دڵسۆزمن و ژیانی لەوە باشتر ناژین
داواشم لە خاڵبەندی کردووە واز لە ڕاوەدوونانی ڕستە بێنێت
ئێستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومێدی نەترسم و بشزانم هەوێنی ئاسوودەیی نامەیێت
(سەرەتا وشە بوو: 8)

کاتێك شاعیر ڕاستگۆیی و بوێری لەلای دەبێتە ئەرك و هەمیشە شیعر دەکاتە ژیان و نوێبوونەوە، ئیدی شیعرەکانیش دەست لەسەر سنگ دەوەستن و دڵسۆزی دەبن و لەوە باشتر کەسێکی دیکەیان بەدەست ناکەوێت نازیان بکێشێت و بەخۆیان بکات. بۆیە کاتێك کەسانێك بەو جۆرە لە ڕوانین و بیرکردنەوەکانیان دەخەنە ناو کۆمەڵگەوە، ئیدی کەسانێکی دیکە دژایەتییان دەکەن و هەوڵی لەناوبردنیان دەدەن.

بێگومان ئەمەش ململانێیەکانی کۆمەڵگە و ژیانە و هەمیشە کۆتایی نایەت و لەدواجاریشدا براوە دەبێت بۆ ئەوانەی کە بۆ راستی کاردەکەن و بۆ بەرەی حەق بێت . دیارە ئەم ململانێیە لەناو گێڕەپانی ئەدەبیدا بە ململانێی نەوە ئەدەبییەکانەوە بەند دەبێت، هەمیشە لەناو نەوە ئەدەبییەکاندا ململانێ لەناو خودی شاعیران و نووسەراندا دروست دەبێت، کە دەبێتە کرۆکی پێکهێنەری وشیاری و کلتووری ئەو نەوەیە، لەم روانگەیەوە شاعیر داوا لە نەوەکەی دەکات واز لە ڕستەکانی بهێنن و ئەوەندە خاڵ و نوقتە بۆ ڕستەکانی نەدێزنەوە، چونکە ڕستە خۆی واتایەکی تەواو دەبەخشێت و پێویستی بەو هەمووە ململانێیەی ئەوانەوە نییە. ئەو چونکە نائومێد نییە، ئیدی ژیان بەردەوامی پێ دەبەخشێت و خاڵبەندییەکان ناتوانن کۆتا ڕستەی پێ بنووسنەوە و لە گێڕەپانەکە بیوەستێنن.
لەوێستگەیەکی دیکەی خود گێڕانەوەیدا شاعیر بۆ گوندەکەی شوێنی یەکەمی لە دایکبوونی دەگەڕێتەوە و دووبارە هەوڵ دەدات لەوێدا زیندووبێتەوە:

لەناو گەرمەی خەونەكدا ئەو ڕازەم دەستنیشانکرد
گوڵستانی شادمانییم لە گوندەکەمە
ڕوخسارە لە یادکراوەکان و باڵندە تەیدا بەخەو بەردەن
(سەرەتا وشە بوو: 8)

ئەو گەڕانەوەیە بۆ ژیانی منداڵی و بۆ کەشو هەوای ناو گوندەکەی و گەڕانەوەی رووخسارە لەیادکراوەکان و باڵندە رەنگاوڕەنگەکان، گەڕانەوەیە بۆ زەمەنی جوانی و پەپوولەیی، زەمەنێك کە بەشێکی گرینگ لە کەسایەتی و دەروونی مرۆڤ پێکدەهێنێت. ئەو گەڕانەوەیە وەکو خەونێك، وایە هەمیشە گەورەکان وەکو برووسکێك، خەونێك هەمیشە بەشێك لە ژیانی منداڵیان لەناو یادگەیان تۆمارکراوەو بە ئاگا، یان بێ ئاگا لە کات و ساتی دیاریکراودا دێتەوە بەرچاویان، دیارە بۆ کەسانێك کە خود گێڕانەوە ئەنجام دەدەن، گەڕانەوە بۆ ئەو قۆناغە بەشێکی گرینگ لە خودی خۆیان پێکدەهێنێت و بێ ئاماژە دان ناتوانرێت خودگێڕانەوە تەواو بێت.
خودگێڕانەوە ئەگەرچی پەیوەستە بە رابردووەوە و هەمیشە ماددە خاوەکەی لەو کاتە رابردووە وەردەگرێت. لەگەڵ ئەوەشدا شاعیر بازێکی بەسەر ئەو خاسیەتەی خودگێڕانەوە داوە، مردن و ژیانی دوای مەرگیشی تۆمارکردووە، کە هەر چەندە هێشتا روویان نەداوە:

لە گۆڕەکەشمەوە لەخۆم دەڕوانم
بوومەتە گۆی زەوی بە چواردەوری هەمووان‌دا دەسووڕێمەوە

تاج و ئەڵماسی واقوڕمانێکی هەمیشەیین
مانگ دەبینم دەژی
ئەسپی کێوی یەکەم گزنگ
دەخاتە سەرپشتی و دێتە سەرەتای ڕێگا
دەپرسێ خودا ئاسمانی بۆ باڵندە یان فڕۆکە ڕۆشنکردووە
شیعریش نقێمی ئەنگوستیلە ڕۆشندەکاتەوە
هەنگاوی ورچی عەل و حەپەلی پێ تێك دەدا
(سەرەتا وشە بوو: 9)

لێرەدا خود گێڕانەوە لە رابردووەو گەیشتووە بە داهاتوو و ئەزموونێکی نوێی تۆمارنەکراوی باس کردووە، شاعیر بۆ ئەوەی خولی ژیانی خۆی لە خودگێڕانەوە بەتەواوەتی باس بکات، هەر چۆن لە ناونیشانەوە کە بەرواری لە دایکبوونییەتی، لەکۆتایی دەقەکەش باس لە مەرگی خۆی دەکات و خولی ژیانی خۆی پێ تەواو دەکات. (لە گۆڕەکێشمەوە لێخۆم دەڕوانم) شاعیر لەناو گۆڕەکەیدا دووبارە رۆحی خودی خۆی زیندوو دەکاتەوەو لە زەوی و ئاسمان و ژیان و مرۆڤ دەڕوانێت و دەیەوێت بزانێت ژیانی پاش ئەو چۆنە و چی دەگوزرێت، لەوێشدا بەردەوامی ژیان دەبینێت و بە دەستەواژەی مانگ دەژی و ئەسپی کێوی دێتە سەر ڕێگا گوزارشت لەو ژیانە ئاساییەی دەکات کە هەمیشە لە بەردەوامبوون بێزار نابێت.

سەرچاوە:

1. سەباح رەنجدەر، سەرەتا وشە بوو، چاپی یەکەم، چاپخانەی تاران، 2020.
2. نیعمە قەرەنی، هونەری ژیاننامەی خودی لە ئەدەبی کوردیدا، چاپخانەی رۆژهەڵات – هەولێر، 2012.
3. د.عبدالعزیز شرف، ادب السیرة الذاتیة، مکتبة لبنان، 1998.
4. جینز بروكمبير و دونال كربو،السرد والهوية: دراسات في السيرة الذاتية و الذات و الثقافة، ت: عبدالمقصود عبدالكريم، مركز القومى للترجمة، القاهرة، 2015.
5. تهاني عبدالفتاح شاكر، السيرة الذاتية في الآدب العربي، المؤسسة العربية للدراسات و النشر، بيروت – لبنان، 2002.
6. د. معجب الزهرانى، الرواية العربية… ممكنات السرد، مطابع دار السياسة، دولة الكويت، 2009.

18/11/1965

د. عەبدوڵڵا ڕەحمان

باباسارتەر، شاکارێکی تری"عەلی بەدر.. شەماڵ بارەوانی

.باباسارتەر شاکارێکی تری"عەلی بەدر" نووسەرو ڕۆمانسی عێراقیەو یەکەم چاپی لەساڵی٢٠٠١لە هاتە وەشان.

عەلی بەدر.
نووسەرو ڕۆمان نووسی عێراقی لەدایکبووی ساڵی١٩٦٤ی عێراقەو ئێستا لە بڕۆکسلی پایتەختی بەڵجیکا دەژیت، عەلی ناوێکی دیاری نێو کایەی ئەدەب و دنیای ڕۆشنبیری و جیهانی ڕۆمانەو توانیویەتی بەهۆی ڕۆمانەکانیەوە ناودەنگێکی باش بەدەست بێنێت و خوێنەرێکی زۆر لەدەوری بەرهەمەکانیدا کۆبکاتەوە،

عەلی لەپاڵ شاکاری"بابا سارتەر" خاوەنی کۆمەڵێک بەرهەمی تری ناوازەیە.لەوانە:
-٢٠٠٠ شتاء العائلة،
-٢٠٠٣ الطريق إلى تل المطران.
-٢٠٠٤الوليمة العارية.
-٢٠٠٥صخب ونساء وكاتب مغمور.
-٢٠٠٦مصابيح أورشليم.
-٢٠٠٧ الركض وراء الذئاب.
-٢٠٠٨حارس التبغ.
-٢٠٠٩ ملوك الرمال.
-٢٠١٠الجريمة، الفن، وقاموس بغداد.
-٢٠١١أساتذة الوهم.
-٢٠١٥ الكافرة.
-٢٠١٦عازف الغيوم.
-٢٠١٧ الكذابون يحصلون على كل شيء "

ڕۆمانی باباسارتەر ، ڕۆمانێکی ٢٤٠لاپەڕەیی و شاکارێکی ناوازەی ئەدەبیەو بوچەندین زمان هاتوەتە پەرچڤەردن و تائێستا زیاد لەدەجار چاپکراوەتەوەو سەرکەوتنێکی بێ وێنەی تۆمارکردووەو ناو دەنگ و شوهرەتێکی باشی بەدەست هێناوەو لەکاتی بڵاوبوونەوەی

وتائێستا.
خوێنەرێکی زۆری بەدەوری خویدا کۆکردەوەو توانیویەتی چەندین خەڵات بەدەست پێ نێت،
ڕوژنامەی” نیویورک تایمز”بەیەکێک لە ڕۆمانەگرنگەکان وەسفی کردووە،کە بەشێوەیەکی گاڵتەجاڕی و زمانێکی کومێدی لەجیهانی ڕۆشنبیری دەدوێت،هەروەها ڕۆژنامەی”لیبڕاسیۆن”ی فەڕەنسیش بەیەکێک لەجوانترین ئەو ڕۆمانانەی داناوە، کەوەرگێڕدراوەتە سەر زمانی فەڕەنسی.

گەرجان پۆل سارتەری بوونگەرا، بە ڕێبەری فەلسەفەی وجودی هاتبێتەنیاسین، ئەوا عەبدولڕەحمان”پاڵەوانەکەی باسارتەری “عەلی بەدر”یش
زەعیمی پوچگەرێتی و هلێنج هاتنەو□ی ل□و وڵاتانەی پێی دەڵێن”عەرەبی”

باسارتەر ڕۆمانێکی فەلسەفیەو
نووسەر لەباسارتەر.جان پۆل سارتەر دەکات بەتەوەرو کابەی بەرھەمەکەی و هەموو بابەت و کارەکتەرەکانی تر، بەدەوری ئەو ئەو فەیلەسوفەنهلیست و پوچگەراو فەلسەفەوجودیەکەیدا دەسوڕێنەوەو

بەشێوەیەکی گاڵتەجاڕانە لە ژیانی ڕۆشنبیری یاخود ئەوکەسانەی سەتحیانەو ڕووکەشانە،لەوجودییەت حالی بوونە دەدوێت. ئەو کەسانەی تەنها وەک توێکڵ شوێن ئەو فەلسەفەیەکەوتوون و نەچوونەتە کاکڵ و و قوڵایی و کرۆکی بابەتەکەو پەڕتۆکخانەکانیان بۆ پۆزلێدان پڕی پەرتۆکە فەلسەفی وجودییەکان کردووە. بێ ئەوەی هیچی بخوێننەوە، یاخود لێی تێبگەن “بڕواناکەم کەس لەو نەوەیەی ئێمە هیچ لەوە تێبگات کەدەیخو□نت□وە،هەموویان درۆزنن، ئایە لە ترۆستکی حاڵی دەبوون؟ ترۆتسکیەت ئەو فەلسەفەیە نەبوو کە لەبوونگەرایيدا دەمان بینی،ئەو خۆی لە بابەتی زانستی دەبینێتەوە… لەڕاستی دا عەبدو□□حمان نەیدەتوانی بەفەڕەنسی بنووسێت وەک چۆن نەیدەتوانی بە عەرەبی بنووسێت،و نەیدەتوانی بە شێوەیەکی ڕێک و پێک بیربکاتەوە…. ڕۆشنبیری□ک□ی □□شنبیری□کی زارەکی بوو، ڕوشنبیری□ک بوو پشت بەستووبوو بە قسە نەک نووسین، وەکو ڕۆشنبیری هەموو ئەو نەوەیەی ئەو یەکێک بوو لەوان، کە لە کافێ و چایخانەکان دادەنیشتن و بە دەم ئەنجام دانی یاری دۆمینەو کێشانی نێرگیلە لەبەیانیدا قسەیان لەبارەی هەموو شتێکەوە دەکرد، یان ئێواران لە سەرکورسی سینەماکاندا،یان شەو له تیاترۆخانەو باڕۆ شوێنەگشتیەکان ڕۆدەچوون لە سەرخۆشی و مەستیدا. ئەوانەی جگە لە ناونیشان و

تا یتەی کتێبەکان نەبێ هیچیتریان لێ نەدەخوێندەوە… ئەوانە هیچ لە فەلسەفەی وجودییەت نازانن “.
بەو چەشنە
ئەوان فەیلەسوفی چێژو مەستین و و دیدەنیگا نهلیستی و وجودییەتەکەی سارتەر لە ڕابواردن و مەیی و ناو گەڕەی ژن کورت دەکەنەوە و دەیانەوێ فەلسەفەبونگەراییەکەی سارتەر بگوازنەوە نەو بەو یانەو تیاترەخانەکان”لەگەڵ نووشی هەر پەراخێک لەمەی هەڵنج و وجودییەتیان زیاتر دەبوو، و چاویان زیاتر بەو فەلسەفە مەزنەیە دەکرایەوە…ژن، ژیان جگە لە ژن و پەرداخێک کەنیاک هیچتر نییە… ئاه ئەی عەبدولڕەحمان، ئەی فەیلەسوفی سەدری… ئەی سارتەری عەرەب. بخۆ ئەمە من هەست بەهەڵنج دەکەم، ئەو ئافرەتە خودی بوونە، وە من بوونم لە پێناو بوونی ئەوە…با بەخدا بکەین بە پاریسەکیتر…بەخدا بکەین بە پایتەختی بوونگەرایی… دەتوانین ئەو بوونگەراییە ناو بنێین بوونگەرایی”شەهوانی” ئارەزووبازی.هەڵنجەکەی ئەو”عەبدولڕەحمان” بەرەو ئاڕاستەی ژیانە نەک مردن و خۆ کوشتن، هەڵنجەکە بەرەو خواردن و چێژ، بەرەو ژوانەکانی مەستی…
فەلسەفەکەی عەبدولڕەحمان فەلسەفەیەکی وجودیە نەک میتافیزیکی، فەلسەفەیەک شتەکان لە بەرزایی دەهێنێتە خوارەوە، فەلسەفەیەکە تەکیە بە شتەکانی بوون دەکات،تەکیە بە شتەکانی سەر زەوی دەبەت…چی دەبوو گەر مرۆڤ لە یەکەم چرکە ساتی لەدایکبوونیدا، تا وەکو مردنی لەگەڵ هەستی هەڵنجدا بژیابا؟. ئەوە چۆن دەبوو؟… بۆ نمونە ئەو کەنیایەکە بەوەنەیە نۆش بکەیت و ئەو جگەرە هەڵەندییە بکێشیت و بیهێنیتە باوەشی ژنەکی وەک دەلال…بەو شێوەیە وجودییەتەکی تەواو دەبێتە بوون، وجودیەتەکی بێ کەم و کوڕی، و تۆ دەبیت بە مەزنترین بونگەراو وجودیست لەسەر زەوی…ئەوە بوو لەدەست سارتەر چوو و سارتەر درکی پێ نەکرد… من بە هەموو ئەوانەی بوونگەرایی دەپەرستن بیرو بۆچوونە بوونگەراییەکانی خەمیان بە دەگوازمەوە،و وجودییەتی خەمیان دەرخوارد دەدەم، و پێیان دەڵێم بوونگەرایی چێژەکی گشتییە، چێژەکی مەشاعیە،چێژەکی تاکە کەسی یاخود نەرسسی و خۆ پەرستی نییە… ئا لەبەر ئەمە بوونگەراییەکی عەرەبی دەنێینە بوون… و جیاواز دەبێت لەو بوونگەراییەی سارتەر دایهێنا”.
عەبدولڕەحمان ئیدی بەخەیاڵەی خەی گەیشتووەتەوە لوتکەی بوونگەرێتی بوون و ئەو چووەتە قولایی فەلسەفەکەو ئەوەی ئەو پەی پێ دەبات و دەیزانێت ئەوانەیتر نایزانن و درکیان پێنەکردووەو بوونگەرایی ئەوە نییە لە دوو توێی کتێبەکدا نووسراوە، بەڵکە ئەزمونە پێشوەی تیۆرەکی وشک و دوو ڕەستەی مردوو بە گیانی ناو لاپەڕەی کتێبەکان بێت.

“ئەو فەیلەسوفەکەو گەیشتووەتە فەڕەنساو بەچاوەکانی خۆی بوونگەراییەتی بینیوە،لەکاتێکدا لەوێ کەس توانای ئەوەی نییە ئەوەی ئەم بینیوییەتی ببینێت،کتێبەکان هەرچەندە ئاستی وردبینیان بەرزبێت ناتوانن لەگەڵ ئانەوەو گواستنەوەی فیکرو تێڕوانینەکان ڕاستییەکان بخەنە ڕوو وەک ئەوەی مرۆڤ بەچاوەکانی خۆی و بەواقعی شتەکان دەبینیت،عەبدولڕەحمان وجودییەتی بەهەردووک چاوەکانی خۆی بینی، خودی بوونگەرایی،پاشان دەستی لەداو هەستی پێکرد و بەدەستەکانی گرتی ،لەکاتێکدا هەموو بوونگەراکانی ئەوێ تەنانەت نەیان بینیوە،تەنها خەونیان پێوە بینیوە، و لەهزری خۆیاندا وێناو خەیاڵیان کردووە، عەبدولڕەحمان لەوێ شتەکە و بوونگەراییەکانی تر شتێکیترن،جیاوازی نێوانیان جیاوازییەکی مەزنە،چونکە جیاوازی نێوان ئەزمونکارو خەوبینە… عەبدولڕەحمان بوونگەرایی ئەزمونکردووەو قسەی لەگەڵ کردووەو بە خوێن و ئێسقان و گۆشتەکانییەوە ناسیویەتی”.

لە تێڕوانینی عەبدولڕەحمان سارتەردا عەدەمییەت و بوونگەرایی واتا چێژ و ڕابواردن و بەسەربردنی شەوە سوورەکان لەگەڵ مەی و مەستی و ژن”

کاتێک عەبدولڕەحمان دەڵێ:پوچگەرایی”عەدەمییەت”،واتا ئەو خۆی مەست دەکات.

کاتێک دەڵێ:ئازادی، ئەوە واتای،ئەوەیلەگەڵ ژنێک دەخەوێت.

کاتێک دەڵێ: پابەندبوون”التزام”، ئەوە مانای وادەی بارە یاخود یانەی شەوانەیە…بەرەو خۆشەویستی و جنس و مەستی و چێژ…دانیشتن و ژوان لەیانەی شەوە فەلسەفیسورەکان… ئەوە مەستی و سەرخۆشیە، جنس و دەرچوونە لە داب و نەریتەکان”

بەو شێوەیە

ئەوان لەماڵەوەو،دەرەوە، لەیانەو بارو کافێ و سینەماو هەموو شوێنێک و لەهەموو شتێک ئاماژە بە سارتەرەو نهلیزم و فەلسەفەی بوونگەرایی دەدەن و

نمونەی پێ دەهێننەوەو تەنهاو تەنها لەسەر پەیوەندییە سێکی و سەرزداری ئازادانەکەی سارتەر لەگەڵ سیمۆن دیبۆڤوار زانیارییەکی سەرەتایی و سەرپێیانەیان هەیەو لەبارەی ناسنامە فەڕەنسیەکەی و ڕۆمانەکەی”هێڵنج” شتێکی کەمیان بەر گوێ کەوتووە.ئەو پەڕتەکەی وەک تایتە و دەستوری ژیان و ئینجلی پیرۆزی خۆیانی سەیردەکەن و ژیانە عەدەمی و عەبەسی و مادیگەرایانەو چێژو لایەنە جنسیە ئازادانەکەی و لاسایکردنەوە لە پۆشینی جل و بەرگ، پەیڕەوی لەدەکەن و کوێرانە شوێن سارتەرو وجودییەت دەکەون و ڕێدەچن لە فەوزاو بە سەرو بەری و

بێ مانایی، و بێ ئاگا.لە تیۆرو جیهان بینییە فیکری و فەلسەفییە قۆڵەکەی سارتەرو هەموو قوتابخانە هزری و فەلسەفییەکانی ترو بەڕووکەشی بە وجودیەتیانەوە گرتووە،

بێ ئەوەی دوو ڕستە لەفەلسەفەکە حاڵی بووبێتن و چوارقوتابخانەی فەلسەفیان خوێند بێتەوە،خۆیان لێد□ بێت بە سارتەرو فەلسەفەو فەخف□خە لێدەدەن و وشەی تەم و مژاوی دەستەواژەو گوتەی فەلسەفی قورس و لێڵ و ناڕۆشن بەکاردەبەن لەکاتی گفتۆو قسەکردن، بۆئەو مەبەستەی عەرزی عەزەلاتی خۆیانی پێبکەن و خەڵک لە قسەکانیان حاڵی نەبێت و خۆیان وەک فەیلەسوفی سەردەم پیشان دەن،کەچی لەحەقیقەت و واقعدا فڕیان نەبەسەر جیهانی فەلسەفەو نەیش دنیای فەیلەسوفانەوە هەیە.
ئابەو شێوەیە تۆ دەبیت بە فەیلەسوف و دەوروبەر بەکەسایەتییەکی ناودارو فەیلەسوفێکی بێ وێنە لێت دەڕوانن و پیرۆزت دەکەن،
ئەو کەسانەی واز لە ناسنامەو ڕەسەنێتی بوونی خۆیان د□ن□ن و بەتەواوی د□ب□ن بە پاشکۆی بیرو فەلسەفەی ئەوانی تر، ئەوانەی وجودییەت ومارکسییەت و هەمو ئەو فەلسەفە هاوردانەی تر وەک ئایین و ڕێباز و مەزەبێکی پیرۆز پێڕەوی لێدەکەن و وردو درشتی ئەو قوتابخانەفەلسەفیانە دەگوازنەوە بۆ کۆمەڵگەکانیان، بێوەی بزانن چی بۆ کۆمەڵگاکانی ئەوان گونجاوەو چی پێویست و گرنگەو چیش کەڵکی نییەو ناکرێت بەهەمان پێوانەی ئەو ش□و□نەی ئەو فەلسەفەو قوتابخانانەی لێ لەدایک بووە، لەکۆمەڵگەکانی خۆیان بی پێون و هەما شێوە تەفسیری کەن و ڕێک وەک ئەوێ کۆپی پێستی کەن و بێ قرتان و کەم و زیادەو گۆڕانکاری و پێداچونەوەو ڕەخنەو هەڵسەنگاندن، بیگوازنەوەو لەگۆمەڵگەکانی خۆیان دەرخواردی تاکی دەن و هیچ حیساب بۆ تایبەت مەندی و جوگرافیاو واقع و جوایەزییەکان نەکەن!

نووسەر لەو ڕۆمانەدا،
قسەلەسەر ل□ بڕگەیەکی مێژوویی عێراق دەکات،و دەمان گەڕێنێتەوە بۆ سا□□انی چلەکان و پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی بووری ژیانی ڕۆشنبیری له بەخدا و بڵاو بوونەوەی فەلسەفەی وجودی لەناو نوخبەی ڕۆشنبیری وڵا تانی عەرەبی، و
لەنەوەیەک لەو سەردەمەدا دەدوێت کە دەکەوێتە ژێرکاریگەر هزرو فەلسەفەو بیری ڕۆشنگەری ڕۆئاوا و کاریگەر دەبێت بە قوتابخانەفیکری و فەلسەفیەکانیان و فەیلەسوف و بیریارو ڕوناکبیرەکانیان،
ل□ نمونەی بوونگەرایی و مارکسیەت و بونیەوی و تڕۆتسکیەت و هتد…و

ئەوەیش ڕەنگدانەوە کاریگەری لەسەر تێڕوانین و هزرو هەڵس و کەوت و دەروونیان جێ دەهێڵێت. ئەو کاریگەربوونەیش جا ج لەڕێگای چونەئەوروپاو ڕاستەوخۆو بەریەک کەوتنەوە بێت، یاخود خوێندنەوەی نووسین و بەرهەمەکانیان،

نووسەر لە باباسارتەر. بەوردی باس لە ژیانی ئەو ساتەی دانیشتوانی شاری بەخدا دەکات و لە مەزهەب و گروپە ئیتنی و پێکهاتە ئایینییە جوایەزەکانی وەک مەسیحیەت و جوو و موسەڵمانەکان دەدوێت و قسە لە چینەکانی کۆمەڵگا دەکات و تیشک دەخاتە سەرژیانی خەڵک و دۆخی گوزەرانیان و دەوڵەمەندی و هەژاری و هەڵ و مەرجی ژیانی ئەو ساتە،

بەخدای ساڵانی چلەکان و پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی ڕابردوو. پڕی لە پارادۆکس و بیرو باوەڕو ئایین و ئایدولۆجیای جیاواز. وجودیەت، نەتەوەپەرستەکان، مارکسی و شیوعیەت، ئایینی جو، کریستیان، ئیسلام، ململانەی چینایەتی و فیکری و سیاسی، شۆڕش وکودەتاو جەنگی خوێناوی، ژیانی ڕۆشنبیری و ڕۆشنبیرو هزرڤانەکان، بۆرژوا شۆڕشگێڕو سیاسیە درەزنەکان، پیاوە سەربازیەکان، شەقامی ڕەشید، میوانخانەکان، فرۆشگاو کافێ و مەلهاکان.
هەموی تەوەری ئەو ڕۆمانەن و نووسەر لەبارەیانەوە دەدوێت.

کۆمەڵێک کەسایەتی و کارەکتەر لەو ڕۆمانەدا دەردەکەون. لەوانە عبدولڕەحمان سارتەر فەیلەسوفی عێراقی، کە بەهۆی کاریگەربوونی بە"جان پۆل سارتەر"ی فەیلەسوفی فەڕەنسی، ، ئەو فەیلەسوفەی بەشێوەیەکی زۆر سەیرکاریگەرە بە جان پۆڵ سارتەرو فەلسەفەی وجودییەکەی!

نووسەر باس لە کەسێک دەکات "ڕاوی ڕۆمانەکەی"
لەلایەن حەنا یوسف و ونونو بەهاری هاوسەری داوای لێدەکەن و ڕایدەسپێرن کە کتێبێک لەسەر ژیانی عەبدولڕەحمان سارتەر بنووسێت و ئەمانیش لەبەرامبەردا پارەی وەدەدەن"تۆ لەبارەی ئەو کەسەوە دەنووسیت و ئەمەیش هەموو تێچووی نووسینەکە لەئەستۆ دەگرین، و دواترەقدەستەکەیشت پێدەدەین...بەڕاستی زۆر دڵم بەوە خۆش بوو چونکە من موفلیس و بێ دراو بووم..شەو هەزاران پەڕاو، بەڵگەنامە، وێنەی فۆتۆگرافی و زانیاری و تێبینیم لەبارەی فەیلەسوفی سەدری لەبەردەمم کۆکردەوە...دەستم کرد بە پلان دانان نووسینەوەی لاپەڕەسەرەتاییەکان لەبارەی ژیاننامەی ئەفەیلەسوفە بوونگەراییە عێراقییەی کە بەسارتەری سەدری ناوزەد دەکرا".

عەبدولڕەمان پاڵەوانی ڕۆمانەکەی عەلی بەدر، فەیلەسوفی شاری سەدر، لەوردو درشتی ژیانیدا شوێن پێی جان پۆل سارتەر دەکوێت و لەهەموو شتێک لاسایی دەکاتەوە،

لەستایلی داهێنانی قژی،جل و بەرگی، ڕێکردن. بیرکردنەوە، عەبدولڕەحمان ئاواتەو خوازبوو گەر وجود داپەروەربوایە،چاوەکانیشی هەمان شێوەی سارتەر خێڵ بونایە،
تاهیچ خاڵ و شتێکی لێک نەچو لەنێوانیاندا نەمابوایە،

عەبدولڕەحمان سارتەر لەکۆتایی پەنجاکانی سەدەی بووری بەمەستی خوێندنی دکتۆرا، لەسەرفەلسەفەی بونگەرایی، ڕوو لە زانکۆی سۆربۆن لەپاریسی پایتەخی فەڕەنسادەکات،پاریسی بوکی ئەوروپا،پاریسی پایتەختی داهێنان و جوانی، پایتەختی شیعر و مۆسیقاو ڕوشنبیرو فەلسەفە،پایتەختی وجودییەت و بوونگەرایی،پایتەختی م□ل□□ر و ڤۆلتێر و ژان ژاک ڕۆسۆ و ژان دارو میشێل فۆکۆ،

عەبولڕەحمان پرۆسەی هاوسەرگیری لەگەڵ
جەرمین پێک دێنێت و لەب□رh□می هاوسەرگیرییەکەیان کوڕێ و کچێکیان دەبێت و عەبدولڕەحمان
ناوی هەرووک منداڵەجمکەکەیان دەنێت
"عەبەس، و سەدا"
عەبدولڕحمان دواتر دەست بەرداری خوێندنەکەی دەبێت و لەو پروسەیەدا شکست دێنێت، پاشان لەگەڵ هاوسەرە فەڕەنسیەکەی "جەرمین" لەسەرەتای شەستەکان
بەیەکجاری وڵاتی فەڕەنساو شاری پاریس جێ دێڵن دەگەڕێتەوە بەخدای پایتەختی عێراق،
"

لەکاتی گەیشتنەوەی ب□ بەخدا،هاوڕێ ڕۆشنبیرەکانی پێشوازی لێدەکەن و ئەویش لەناو ئاپۆڕای ئامەدەبووان□دا، ئەو ڕستەیەی دەڵێتەوە:"بڕوانامە چ واتایەکی هەیە لەجیهانێکی بێ مانادا".
عەبدولڕەحمان کە نازانێ دوو دێڕ لەسەر تێڕوانین و بیرو فەلسەفییە بوونگەراییەکەی سارتەر بنووسێت، لەهەمان کاتدا تووشی گرێی خۆ بەزل زانی و فەیلەسوف زانی بووە، لەکاتێکدا بێ بڕوانامە لە پاریس گەڕاوەتەوە، دەیەوێ خەڵک وەک فەیلەسوفێکی زەخم و بیرمەندێکی وجودی وەک سارتەر حیسابی بۆ بکەن و ڕێزی لێ بگرن و لەسەرووی پێگەو پلەی هەموانەو□ بێت ، بەو مەبەستە ژیانی هاوسەرگیری لەگەڵ کچ□ پاریسیەک پێک دێنێت، تا بۆ هەموانی بسەلمێنێت کە،ئەو بیرمەندو فەیلەسوفێکی وجودی ناو دار و جیاوازە"ئەو خۆی لەوانیتر

جيا دەكردەوەو خۆى لێ بەدوور دەگرتن وڕقى لێ دەبوونەوەو بەردەوام باسى لەوە دەكرد كە ئەو سەر بەچينێكى ئۆڕۆستۆكراتى خانەدان، و چينێكى ئاست بەرزە،
دەيويست سەرشۆڕيان بكات،گەر يەكێك لە كچە فەڕەنسيەكان بخوازێت ئەوە لەمان بە تواناترو شەڕەفمەندانەترە، بۆيە گەڕايەوە بۆ بەخدا لەگەڵ ژنێكى فەڕەنگى كە لە فەلسەفەو ئەخلاق لەسەرووى ئەمانەوەبوو، دەيويست بەمە سەرشۆڕ و فەرامۆشيان بكات و پێگەو ئاستى فەلسەفى و فيكرى خۆيانى بۆ دەرخات و بسەلمێنێت كەئەو لەوان ئاستى فيكرى و فەلسەفى بەرزتررە…باوكى ئەو هاوسەرگيرييەى عەبدولڕەحمانى كوڕى لەگەڵ كچە فەڕەنسييەك بە ئمتيازێك دادەنا كە هيچ ئمتيازێك لە دنيا هاوواتاى نابێ، ئەوە واتاى ئەوە دەگەيەنێت كە ئەوروپا بەو هەموو لێهاتوويى و پێگەيشتوويى خۆى ڕێز لە تواناى كوڕەكەى دەگرن، و ڕێزى دەگرن، و يەكێك لەكچەكانى خۆى وێدەدەن،واى دەبينى كە ئەو هاوسەرگيرييە خزماتييەكەلەنێوان خۆى و ديگۆل دا. و ئەوەى بە پرسێكى سياسى زۆر گەورەترى دەبينى لە هاوسەرگيرييەكى سادەى كوڕەكەى كە چووتەوە پاريس بۆ خوێندن و ژيانى هاوسەرى لەو ڕێگەيەوە لەگەڵ ئەو كچە پێك هێناوە”.
ئەفسووس ئەو خزماتيي□ى نێوان باوكى عەبد□□حمان سارتەر و شارل ديگۆل درێژه ناكێشێت و
” جەرمينى بۆكى و ،كچە پورى ژان پۆل سارتەرى فەيلەسوفى فەڕەنسى وەك ئەوەى عەبدولڕەحمان بۆ حۆ هەڵكێشان واى بڵاوكردبوويەوە لەناو خەڵك”و هاوسەرى عەبدولڕەحمان سارتەرى فەيلەسوف، ئەو هاوسەرەى عەبدولڕەحمان سارتەر لەژێرەوە لەگەڵ ئيسماعيل حەتوبى هاوڕێى عەبدولڕەحمانى هاوسەرەكەيەوە دەست تێكەڵ دەكات،
دواتر كاتێك عەبدلڕەحمان بەو خەيانەتەى هاوسەرەكەى دەزانێتەوە،ناتوانێت چيتر بەرگەى ژيان بگرێت و ڕووى ناو خەڵكى نامێنێت و بە دەمانچه فيشەكێك دەنێت بەسەري□و كۆتايى بە ژيانى خۆى دێنێت.

چەند كەسێك لەپاڵ عەدولڕەحمانى بونگەراى پاڵەوان لەو ڕۆمانەدا ڕۆڵ دەگێڕن لەوانە:
-ئيسماعيل حەتوب، يەكێكى ترە لەو كاراكتەرانەى ڕۆڵ لەو شاكارەدەگێڕێت.
ئەوكەسەى لەئاراستەى شيوعيەتەو□ بادەداتەوەو دەبێت بە كەسێكى بوونگەرا،و پەيوەندى سێكسى لەگەڵ ژنى هاوڕێكەى”عەبدولڕەحمان سارتەر”د□ بەستێت.

-شائوولی نەرجسی و نەفعی، و شیوعی ئایدۆلۆجیا،و بەئایین جو، ئەو کەسەی دەخوازێت مەملەکەتی بەختەوەری لەسەر زەوی درووست بکات.

-ئەدەمەن ئەلقوشلی ئەو کەسەی زۆر لەژێرکاریگەری تروتسکیەتەو عاشقی لیە تڕۆتسکی مارکسی و شۆڕشگێڕی چەپە و دەیەوێت هەما شێوەی تڕۆتسکی و لەسەر ڕێچکەکەی ئەو شۆڕشێک بەرپابکات و هەمو شتێک تێک و پێک بشکێنێت.

-دەلال مسابنی ژنە سەماکار،
عەباس فەلسەفە،سەلمان،
پارێزەر بەتروس سمحیر، ئیلین، فەرەج، ئیلیاس،
-نادیەخدوری، ئەو ئافرەتە کریستیانەی دەبێتە قوربانی گۆڕانکاریە کلتورییەکان و هەژ و مەرجی ژیانی ئەوکاتەی بەخدا،و دەست درێژی سێکسی دەکرێتەسەر.
هەمو ئەمانەو چەندان کەسیتر لەو شاکارەدا دەگەڕێن.
. ...

شەمامە بارەوانی

ناوی کتێب: شار” جەنگی جیاوازییەکان”.. نووسینی: سمکۆ محەمەد

ناوی کتێب: شار” جەنگی جیاوازییەکان”
نووسینی: سمکۆ محەمەد
بەرگ: پەپوولە یوسفی
نەخشەسازی ناوەوە: ناوەندی ڕۆشنبیری مەم و زین
تیراژ:٥٠٠ دانە
نۆبەتی چاپ: یەکەم ٢٠٢١
نرخ: ٥٠٠٠ دینار

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن..](https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/06/SimkoMuhamad_Shar.pdf)

https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/06/SimkoMuhamad_Shar.pdf

دەنگی کرێکار ژمارە ٢٢

[بۆ خوێندنەوەی ژمارە ٢٢ی دەنگی کرێکار کرتەی ئێر□ بکەن ...]

بۆ بەڕێز قوبادی جەلیلزادە نەخێر تورك نەهات.. سەلام عەبدوڵڵا

- حزبی شیوعی تورکیا نەهات
- حزبی د□قرمچی تورکیا نەهات
- حزبی (دەڤ یول)ی تورکیا نەهات
- (دەڤ سۆل)ی تورکیا نەهات
- بۆلشەفیك پارتیزانی تورکیا نەهات
- حزبی شیوعی تورکیا مارکسی لینینی(TKP/ML) نەهات
- رێکخراوی مافی مرۆڤ لە تورکیا نەهات
- حزبی مارکسی لینینی تورکی(MLKP) تورکیا نەهات
- بزووتنەوەی ئاشتی تورکیا نەهات
- حزبی DKP/BOE لە تورکیا نەهات
- حزبی DKP لە تورکیا نەهات
- حزبی MKPنەهات
- رێکخراوی کۆمۆنارە شۆڕشگێرەکانی تورکیا نەهات
- پارێزەرەکانی ئۆجەڵان نەهاتن
- دایکانی ئاشتی نەهاتن
- نە سێڵدا بە شمشێرەوە هات، نە نازم بە ئار بی جی و نە باموکی و جیم قەرەجی بە تەور هاتن و نە ئیسماعیل بێشکچی بە چەقۆ هات و نە سازان ئەقسو بە تفەنگەوە هات و نە گروپی مۆسیقی (yorum) یوروم بە هەڕڕە هاتن.

- حزبی گەلانی دیموکراتHDP نەهات
- ئەوە ئۆردوغانی ناسیونالیست و ئیسلامی بە حزبەکەیەوە و گورگە بۆرەکان هاتن
- حکومەتی ملیتاریستی ئەلب ئەرسەلات هات
- ملیتاریستەکانی کودەتای 71 هاتن
- دیکتاتۆر کەنعان ئیڤرین هات
- ئەتاتورك هات

نەخێر!

چیاکانی کوردستان بە خوێنی هاوڕێ شیوعی و چەپەکان سوورکراوە.

فەرموو لە خەڵکی دەرسیم و عەفرین بپرسن، داوای لیستی ناوی تورکە شەهید و بریندار و زیندانی و دەربەدەرو دوورخراوە شیوعی و چەپ و مرۆڤددۆستە و دیموکراتەکانیان بکەن

دەتەوێت بزانیت کێ هات؟ بۆ نموونە:

- حکومەتی AKPی ئیسلامفاشیستی تورکیا هات
- حکومەتی رەگەزپەرەستی تورکیا هات

حزبی ئیسلامی تورکیا هات

چی ئەنووسی بنووسە، نەك بنووسیت(تورك هات).

هۆنراوەیەکی جوان و بە سۆزتان نووسیوە، بەڵام دوور لە ئارەزووی من و تۆ، گشتاندن هەڵەیەکی کوشندەیە و خزمەت بە رەگەزپەرەستی دەکات و با بویشمە پیتان: ئەپارتەهاید تاوانە دژی مرۆڤایەتی و سزای قورسی لەسەرە‌.

ئێستا خۆتان ئازادن لەوەی ئەو کۆپڵەیە دەسڕنەوە یان راست بکەنەوە.

چاکسازییە یان یاری چاوشارکێیە؟.. ئەحمەد رەجەب

لە ساڵانی حەفتای سەدەی رابردوو { لە ماڵێکی حزب بووم} و هەرلە لە دەستپێکردنی پروگرامەکانی تەلەفزیونی بەغدا تا کوتایی واتە لە داڵەوە (1) بو داڵ تەماشای بەرنامەکانم دەکردو هەمووی لە سەر جوانکردنی سەدام حوسەێن و رژیمەکەی بوو وا زیاتر لە ساڵێکە بە

هوی کوروناوەو چوار نەخوشی (موزمن) لە ماڵەوە خوم کەرەنتین
کردووەو شەو روژ باسی موچەو شاندی حکومەت دەکرێت و ئەو کات بەو
هەموو هێزەی سەدام دوو ویستگەی تەلەفزیون هەبوو بەلام ئەمرو لە
سایەی دزی و فروشتنی نەوت حزبەکانی دەسەڵات هەریەکیان خاوەنی
ژمارەیەك ویستگەیە.
حکومەتەکەی نێچیرڤان بارزانی شکستیخواردو، دیارە کێشەی زۆری بۆ
حکومەتی داهاتوو هێشتەوەو منیش کە زانیم مەسرور بارزاتی دەبێتە
سەروك وەزیران لە ژێر ناونیشانی : ئایا مەسرور بارزانی ئەتوانێت
ئەو کێشانە چارەسەر بکات؟ مەبەستم کێشەکانی کابینەکەی نێچیرڤان
بارزانی بوو ، ئەو کێشانەش بریتی بوون لە : شێوەی هەڵسوکەوت لە
گەڵ وڵاتانی دەوروبەر بەناو ““ دراوسێکان”” کە چاویان لەوەیە
سامان و نەوتی میللەت هەڵلوشن ، بنبرکردنی گەندەڵی، فرۆشتنی نەوت
و، پارەکەی ئەدرێ بە کێ یان راستر ئەچێتە گیرفانی کێ؟
هەرچەندە حکومەتەکەی مەسرور بارزانی پروژەیەکی بەناو چاکسازی
راگەیاند بەڵام ئەو پروژەیە لە یاری چاوشارکێی منداڵان دەچێت و
تا ئێستا سەرکەوتوو نەبووەو باشتر ئەوەیە لەمەو بەدوواوە خەڵك
چەواشە نەکەن و، واز لە فیزو خو بە سەرکەوتوو نەزانن چونکە
حکومەت :
ئەوەندە شاندی ناردە بەغداو هەموو جارێك بە کوڵی درودەلەسەی
بەشیر حەداد جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق و
هاوشێوەکانی هاتوونەتەوەو گەلی کوردستان متمانەیان بەو شاندانە
نەماوە و. ماوەی شەش ساڵە هاوڵاتیان رۆژانە گوێیان لە وشەی
شاندەو ئەم وشەیە بووەو بە قەوانێکی سواوو ناوی دەبەن و بووەتە
جێی پێکەنینی خەڵك و بەرپرسان ئەوەندە وتیان شاند هات و شاند چوو
کەس گوێیان لێ ناگرێت و بە درۆزن و فێڵبازو ساختەچی ناویان دەبەن
و لە بەرامبەریشدا ئەمان هەر خەریکی پارە کۆکردنەوەن بۆ خۆیان و
خێزان و ماستاوچییە زورناژنەکانیان.
پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان رۆژانە ـــ 250 ـــ هەزار بەرمیل
نەوت رەوانەی بەغدا بکات بۆ کۆمپانیای هەناردەی نیشتمانی (سۆمۆ)
لە بەرمبەردا حکۆمەتی ناوەند پشکی ساڵانەی هەرێم (بودجە) و
مووچەی فەرمانبەران بنێرێت بەڵام حکومەتی کوردستان ئیفلیجە بە
هوی ئەوەی بۆ ماوەی 50 ساڵ بە بەلاش دەبێت نەوت هەناردەی تورکیا
بکات و، تا ئەو گرێبەستە قیزوەنە هەڵنەوەشێتەوەو ئەوانەی واژویان
کردووە نەدرێنە دادگا باری هەرێمی کوردستان روو لە خراپتر دەکات
بویە ئەم پرسە پێویستی بە بریارێکی نیشتمانییە و ئەوەش ئەم
حکومەتەی کوردستان دەستی بەستراوەتەوە و ناتوانێت ئەو بریارە
بدات و ، بەڵێ ئاستەمە هەرێمی کوردستان بتوانێت بریارێکی

نیشتمانی دەربکات و بە تورکیا بێت: چیتر پابەند نابین بەو رێککەوتنامە پر شەرمەزارییەو نەوتی کوردستان نادەین بە ئێوە چونکە ئەو رێککەوتنامەیە بە نهێنی و بە بێ ئاگاداری خەڵکی کوردستان واژووکراوەو، هەروا ئاستەمە حکومەتی کوردستان رۆژانە 250 هەزار بەرمیل نەوت بدات بە بەغداو بە هۆی چەندین گریبەست لە گەڵ کۆمپانییەکانی نەوتداو حکومەتی ناوەندیش بە هوی بیری شوڤەنیستیانەی ژمارەیەکی زوری کاربەدەستان موچە رەوانەی کوردستان ناکەن .

شکستهێنانی حکومەت لە چارەسەرکردنی موچەو پاشماوەی موچە ولێبرینی لە 21% موچەی فەرمانبەران و، چارەسەرنەکردنی موچەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و زیندانانی سیاسی باری حکومەتی قورستر کردووەو کەس متمانەی بە حکومەت نەماوەو ئەگەر زوو بەزوو چارەسەر نەکرێت بارودوخەکە دەتەقێتەوەو مێژووش چارەنووسی بەرپرسان ئاشکرا دەکات و دەبنە جێی نەفرەت و رادەماڵرێن.

چارەسەرنەکردنی کێشەی ئافرەتان و نەهێشتنی توندوتیژی و، لە هەموو شتێك سەیرتر بکوژان دەستگیر ناکرێن و سەربەستان دەسوورێنەوە.

گرتنی روژنامەنووسان و داتاشینی دروی نابەجی و ، باشترین نموونە روژنامەنووسانی دهوك وبادینانەو تومەتی هەڵبەستراویان خستوونەتە پاڵیان و، سەرەرای ئەو بارودخەیان ناهێڵن چاویان بە پارێزەرو کەسوکاریان بکەوێت بەڵام بەعسییەکان وەك گەورەترین دەسەڵاتی درندە ئەو مافەی زەوت نەکردبوو.

داڵدەدانی جاش موستەشارەکان و چڵکاوخورانی ئەمن و ئیستخبارات و بکوژانی پێشمەرگە لەلایەن دەسەڵاتەوەو هەندێ بەرپرس بەوانەش نەوەستاون و خویان بە پێشمەرگەی عەیار 24 ناو دەبەن کەچی هەندێکیان لە گەڵ جاش موستەشارو ئەنفالچییە روورەشەکان وێنە دەگرن و دیارە شانازیش بەو رەفتارەیان دەکەن.

حکومەت دەستوپێی بەستراوەتەوەو لە ئاستی تورکیای رەگەزپەرست لاڵەو نقەی لیوەنایەت و بەهیچ شێوەیەك ناوێرێت سەرکونەی تورکیا بکات لە داگیرکردنی خاکی کوردستان و لە ئێستاشدا دەستیانکردووە بە بردنی دارودرەختی کوردستان و دوێنی وتەپێژەکەی حکومەت زور کەساسانە وتی کردەوەکانی تورکیا جێی قبوڵ نییە و لە مەیانی شانامەکەی رەفتارە چەپەڵەکانی تورکیا دەخاتە ئەستوی (پ.ك.ك) و نازانێت گەلی کورد وشیارەو جەنابی وتەبێژ پاساو دەهێنێتەوە بو ئەوەی روخساری دڕزی تورکیا سپی بکاتەوە.

حکومەت بایەخ دەدات بە خاین و ترسنۆکی هەڵاتوو پاشماوەی حیزبی بەعس و رژێمە خوێناوییەکەی سەدام حوسێن بە ناوی سوننەوە، هەر هەموو ئەمانە لە سەر بژێوی خێزانی پێشمەرگەو هەژارو کرێکارو

جوتیارو خەڵكى بێ دەرامەتى كوردستان نان دەخون ، لە ئوتێلى پێنج ئەستێرە لە هەولێر دەژین.

لە كوردستان سەروك حزب دەست دەخاتە ناو كاروبارى حكومەت و ئەوەش كارێكى نەگونجاوەو، ئەگەر حزبێك رێ بەخوى بدات ئەو دەستیوەردانە بكات رێخوش دەكات حزبەكانى تریش هەمان كار ئەنجام بدەن و ئەوكات روڵى لاوازى حكومەت لاوازتر دەبێت.

سەبارەت بە پارتى كرێكارانى كوردستان { پ:ك ك} بووەتە ترسێكى گەورەو زورجار هێرشى توند دەكرێتە سەرى و لە بەرامبەردا توركیاى رەگەزپەرست خاكى كوردستان داگیر دەكات حكومەت ورتەى لێوەنایەت و ئەوەتا توركیا دارو درەختى كوردستان دەبرێت و دەیبات بو ناو توركیاو ئیتر پیویست ناكات پاساو بو توركیاو داگیركردنى كوردستان بێنەوەو دیارە وەك لە نووسینیكدا وتوومە (لە چنگى عروبە بو گەرووى ئەتاتورك) بووە بە راست و بە كوردى پەتى نیازوایە كوردستان بفروشن.

پێویستە هاوڵاتیانى كوردستان بێدەنگ نەبن و بە حكومەت بڵێن ئیتر بەسە درۆو سەرپێچى و قەیران دروست مەكەن و مووچەى شەهیدان و مامۆستاو فەرمانبەرو ئەنفالكراوەكان و زیندانیانى سیاسى و پێشمەرگەو خانەنشینان بەبێ لێبرین بدەن و، هەوڵ بدەن بە راستگۆیى هەڵسوكەوت بكەن و كەس فریو مەدەن و، بە ناردنى شاندو هاتنەوەى شاندو لە كۆمەڵێك درۆیى ئامادەكراو دوور بكەونەوەو چیتر خۆتان ریسوا مەكەن و، ئەگەر ناتوانن ئەو گرێ كوێرەیە كە خۆتان دروستان كردووە بكەنەوەو چارەسەر بۆ كێشەو گیروگرفتى هاوڵاتیان بدۆزنەوە واز لە حكومەت بێنن و، دەست بەرز بكەنەوەو راشكاوانە بڵیێن شكستمانخواردووەو ناتوانین بەردەوام بین.

(1) لە داڵەوە بو داڵ ، داڵ نیشانەى تەلەفزیون بوو لە دەستپێكردن وداخستنى ویستگەكە داڵەكە دەر دەردەكەوت.

1/6/2021

سێدارە. ستار ئەحمەد

وەك دارى بەر زریان
دەلەرزم لەتەورى خۆمانە

لای راستم ئاگری دۆزەخی تورکەو
لای چەپم گڕکانی ئێرانە
هەرزانبا کردمیانە
سێدارەی ماف کوشتن
خرامە ژێر زەبری
ستەمی دوژمن
هەتا کوو گەورەبووم
سێبەرم بۆ باڵای خاکەکەم دەنەخشان
هاتمە بەر کردمیانە
قوربانی دۆلارو گیرفان
چەند گەڵام
لاپەڕەی ئەدگاری پێشمەرگەو
چۆن باڵام بەژنی ئاڵاکەی کوردان بوو
بۆ ڕەگی نەمریم
دووچاری سووتان بوو
وەك قودس و دڵەکەی کوردستان
چاوانمیان دەرھێناو
رۆحیشم بێپەروا دراوە بەتاڵان
چەند کورسیم
پاشووی سەرکردەو
بەرپرسی ڕامووسی
کەس نەیوت با بتکەم بەخامەو
برینی ئەم گەلەت بنووسی
لەچۆڵی ئەو دیوا
لەکوورەی ناحەزا تووڕ درام
کردمیانە سێدارەی خوێناوی
بۆ مەرگی ناوادەی باوك و برام
دەنگێك دێت .
ھۆگرە بەقرچەی سووتانم
بانگێك دێت جاڕ دەدا
بۆ شەوبای خنکانم
تیرۆرو نادادی
دەنێرێ بۆ ئاسمان
بۆ کەسێك .. بەپیتێك
بۆ دادو خودای هەق
نایەتە زمان

ستار ئەحمەد